

**VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA
OSTRAVA**

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Role geografických podmínek v ekonomickém rozvoji vybraných zemí

Role of Geographic Conditions in Economic Development of the Selected Countries

Student: Sandra Jandušíková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Michaela Tichá, Ph.D.

Ostrava 2014

Zadání bakalářské práce

Student: **Sandra Jandušíková**

Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství

Téma: **Role geografických podmínek v ekonomickém rozvoji vybraných zemí**
Role of Geographic Conditions in Economic Development of the
Selected Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Vymezení geografických podmínek a jejich vliv na ekonomický rozvoj v historickém kontextu
3. Geografické podmínky a ekonomický rozvoj v empirických studiích
4. Role geografických podmínek v ekonomickém rozvoji vybraných zemí
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

CAMERON, Rondo. *Stručné ekonomické dějiny světa. Od doby kamenné do současnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1996. ISBN 80-85865-21-1.

GALLUP, John Luke, Jeffrey D. SACHS and Andrew MELLINGER. Geography and Economic Development. *International Regional Science Review*. August 1999, vol. 22, no. 2, pp. 179-232. ISSN 0160-0176.

LANDES, David S. *Bohatství a bída národů. Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha: Nakladatelství BB/art, 2004. ISBN 80-7341-291-8.

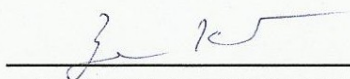
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

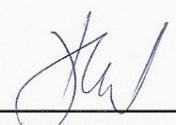
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci, včetně veškerých příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 9. května 2014

Podpis *Sandra Jandusíková*

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Ing. Michaele Tiché, Ph. D. za odborné rady, připomínky, za trpělivost, pomoc a inspiraci pro zpracování této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Vymezení geografických podmínek a jejich vliv na ekonomický rozvoj v historickém kontextu.....	6
2.1	Ekonomický rozvoj.....	6
2.2	Význam geografie.....	7
2.2.1	Podnebné pásy Země.....	7
2.2.2	Rozmístění lidstva na Zemi.....	8
2.3	Přírodní podmínky od prvních civilizací po industrializaci.....	9
2.4	Problematika geografických podmínek.....	14
3	Geografické podmínky a ekonomický rozvoj v empirických studiích.....	18
3.1	Význam geografických podmínek.....	18
3.2	Přírodní zdroje.....	19
3.3	Lidský kapitál a produktivita práce.....	20
3.4	Produktivita zemědělství.....	23
3.5	Obchod a dopravní náklady.....	23
3.6	Instituce.....	24
3.7	Shrnutí.....	25
4	Role geografických podmínek v ekonomickém rozvoji vybraných zemí.....	26
4.1	Africká unie a její cíle.....	26
4.2	Použitá metodika a data.....	26
4.3	Deskriptivní statistika vybraného vzorku zemí.....	27
4.4	Vztah geografických ukazatelů a ekonomické úrovně vybraných zemí.....	29
4.4.1	Proměnné.....	29
4.4.2	Korelace mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v průmyslu a ekonomickou úrovní zemí AU.....	36
4.4.3	Korelace mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v zemědělství a ekonomickou úrovní zemí AU.....	37
4.4.4	Korelace mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v domácnostech a ekonomickou úrovní v zemích AU.....	38
4.4.5	Korelace mezi vnitřními obnovitelnými sladkovodními zdroji na obyvatele a ekonomickou úrovní zemí AU.....	39

4.4.6	Korelace mezi přístupem k lepším vodním zdrojům pro venkovské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU	40
4.4.7	Korelace mezi přístupem k lepším vodním zdrojům pro městské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU	41
4.4.8	Korelace mezi podílem zemědělské půdy a ekonomickou úrovní zemí AU	42
4.4.9	Korelace mezi výší průměrných ročních srážek a ekonomickou úrovní zemí AU	43
4.4.10	Korelace mezi přístupem k lepším sanitárním zařízením pro městské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU	44
4.4.11	Korelace mezi přístupem k lepším sanitárním zařízením pro venkovské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU	45
5	Závěr.....	46
	Seznam použité literatury	47
	Seznam zkratk	52
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	

1 Úvod

Geografické podmínky měly důležitou roli z hlediska ekonomického rozvoje zemí už od počátků starověku. Především naleziště nerostných surovin, přístup k vodním zdrojům a úrodná půda ve většině případů přispěly k růstu ekonomické úrovně v těchto oblastech, s výjimkou pastí přírodních zdrojů. Zda v dnešní době těmto faktorům je nebo není přikládána velká váha, o tom pojednává tato bakalářská práce.

Cílem této bakalářské práce je vyhodnotit, zda mohou mít geografické podmínky vliv na ekonomický rozvoj vybraných zemí.

Bakalářská práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, kromě úvodu a závěru. Mezi tyto stěžejní kapitoly patří charakteristika geografických podmínek, rešerše empirických studií a aplikace korelační analýzy ve vybraném vzorku zemí.

Náplní první části bakalářské práce je popis pojmů týkajících se ekonomického rozvoje a stručná charakteristika podnebných pásů Země. Dále tato kapitola slouží k objasnění geografických faktorů, které mohou mít vliv na obyvatelstvo při jeho rozmíst'ování. Závěr kapitoly se věnuje popisu významu geografických podmínek pro ekonomický rozvoj z hlediska historického vývoje.

Druhá část této práce pojednává o geografických podmínkách a ekonomickém rozvoji v rešerši empirických studií. Veškeré použité empirické práce jsou zaměřeny na popis významu geografických podmínek z hlediska ekonomické úrovně jednotlivých zemí.

Třetí část, která je nejdůležitější kapitolou této práce, je zaměřena na komparaci vybraných čtyř ukazatelů a aplikaci korelační analýzy. Pro komparaci byly vybrány čtyři geografické proměnné zemí OECD a Africké unie. Použité proměnné v komparativní metodě byly porovnávány na základě grafů box plot pomocí programu SPSS. Korelační analýza pak zkoumá vzájemný vztah vybraných geografických ukazatelů a HDP/obyvatele v USD přepočtené podle parity kupní síly. V závěru třetí části jsou zhodnoceny výsledky korelační analýzy.

Jako vstupní data pro aplikaci vybraných metod byly použity údaje ze Světové banky, Central Intelligence Agency (CIA) a z UNDP, rozvojového programu OSN. Bakalářská práce pomocí deskriptivní analýzy popisuje vliv geografických podmínek na ekonomický rozvoj na základě vybraných empirických studií. Metoda korelační analýzy vyhodnocuje vzájemný vztah mezi vybranými proměnnými a ekonomickou úrovní zemí Africké unie. Komparativní metoda pak slouží k porovnání čtyř vybraných proměnných zemí Africké unie a zemí OECD. Vstupní data pro tuto analýzu byla pomocí box plot funkce očištěna o extrémní hodnoty.

2 Vymezení geografických podmínek a jejich vliv na ekonomický rozvoj v historickém kontextu

V následující kapitole se práce bude zabývat objasněním a popisem pojmů, kterými jsou ekonomický rozvoj a geografické podmínky. Podkapitola s názvem ekonomický rozvoj popisuje význam a způsob měření ekonomického rozvoje. Druhá podkapitola se věnuje charakteristice geografie jako vědy, popisu podnebných pásem a důvodům rozmístění obyvatelstva. Podkapitola třetí obsahuje historický pohled na vznik prvních civilizací v souvislosti s geografickými podmínkami od počátku starověku až do 20. století. Poslední část zkoumá geografické podmínky konkrétních regionů, jejich typické znaky a informuje o problematice a komplikacích, kterým jsou určité oblasti vystaveny právě díky nepříznivým geografickým podmínkám.

2.1 Ekonomický rozvoj

Pojem ekonomický rozvoj bývá dost často zaměňován s pojmem ekonomický růst. I přes velkou podobnost jejich názvů je vhodné odlišit některé jejich znaky. Ekonomický růst je odrazem aktuálního reálného růstu a je vyjádřen pomocí ukazatele HDP, někdy také HDP/obyvatele. Jedná se tedy o množstevní charakteristiku, která vyjadřuje vývoj produkce, neboli hrubého domácího produktu v dané ekonomice (Čadil 2010).

Ekonomický růst je všeobecně pokládán za výsledek změn v daném státu dostupných výrobních faktorů a přeměn v síle využití těchto faktorů. V případě, že bychom vzali na vědomí dva extrémní případy, reálný hrubý domácí produkt určitého státu by mohl v čase růst jedine díky postupně vzrůstajícímu počtu pracovníků, akumulaci kapitálu a používání většího množství půdy, nerostného bohatství.

Ekonomický růst je měřen jako změna reálného produktu ekonomiky za dané časové období, ve většině případů za jeden rok. Postup při výpočtu vypadá tak, že se vypočítá rozdíl mezi úrovní reálného produktu v určitém roce a úrovní reálného produktu v roce předešlém.

Pojem ekonomický rozvoj slouží k vyjádření vývoje kvalitativních momentů a určitých historických uspořádání ekonomického systému. Z teoretického hlediska je ekonomický rozvoj považován za pozorování přeměny vlastních ekonomických mechanismů a jejich logického urovnání. Hovoříme tedy o širší oblasti, než je ekonomický růst. Ekonomický rozvoj je dále z hlediska teorie vykreslován jako uplatnění všeobecných vývojových teorií na oblast ekonomického života (Varadzin 2004).

Ekonomická úroveň země je vyjádřena pomocí ukazatele HDP na obyvatele. Tato proměnná bývá někdy využívána i k přibližnému znázornění životní úrovně v jednotlivých zemích. HDP na obyvatele má však určitá omezení. Nevypovídá totiž o vnitřním uspořádání ekonomiky, o zastoupení tzv. high-tech odvětví a také o úrovni vědeckotechnického rozvoje. HDP na obyvatele neznemožňuje možnost zaostávání v mnoha významných oblastech ekonomiky. V takovýchto situacích bývá vysoký HDP na obyvatele následkem příznivého geologického dědictví a bohaté přírody. Je tomu tak v oblastech, které mají k dispozici velké ropné bohatství. O tomto faktu vypovídají i žebříčky zemí s nejvyšším HDP na obyvatele, kdy na předních místech jsou země jako Katar, Kuvajt, Spojené arabské emiráty.

Ekonomicky rozvinuté země zahrnují takové země, jejichž vysoká ekonomická úroveň je důsledkem působení vysoce kvalifikovaných pracovníků, uplatnění výsledků výzkumu a vývoje, důležitého zastoupení výroby náročných z hlediska inteligence a zastoupení i jiných podobných faktorů, jak uvádí Jurečka (2010).

2.2 Význam geografie

Celá tato kapitola se věnuje objasnění významu geografie a vychází z publikace Kašparovského (2008).

Geografie zkoumá oblasti zničené lidskou činností a snaží se vyhledat způsoby jejich obnovy. Dalším problémem, kterým se geografie zabývá, jsou katastrofy (záplavy, zemětřesení apod.), poté se snaží zpracovat způsoby, kterými jim lze předejít. V neposlední řadě se geografie snaží vytvořit způsob pro zachování krajinné sféry jako základu pro zdravý rozvoj lidstva a zkoumá prudký nárůst počtu obyvatel a následky, které z toho plynou pro další rozvoj lidstva.

Mezi další významné funkce geografie jako vědy patří vypracování způsobů boje proti ničení životního prostředí, vypracování zásad pro správné používání přírodních zdrojů a také určuje nejlepší možné uspořádání lidské společnosti a předkládá návrhy o vhodném umístění sídel průmyslu, zemědělství atd.

2.2.1 Podnebné pásy Země

Jak uvádí Kašparovský (2008), rozmístění podnebných pásů na povrchu Země je přibližně stejně rovnoměrné. Vznik těchto podnebných pásem je závislý na spolupůsobení hlavních klimatogeografických činitelů. Mezi hlavní pásy, které jsou během celého roku pod vlivem

jediného typu vzduchové hmoty, patří podnebí rovníkové. Naopak mezi přechodná pásma, ve kterých se střídají během roku dva typy vzduchové hmoty, jsou zařazeny podnebí subekvatoriální, subtropické a subarktické.

Typické charakteristiky jednotlivých podnebných pásů:

1. V rovníkovém podnebném pásu má celoroční převahu rovníková vzduchová hmota. V průměru se zde teplota vzduchu vyskytuje mezi 24 až 28 stupni Celsia. Během roku dosahuje souhrn srážek 1000 až 3000 mm.
2. V subekvatoriálním podnebí (pás tropických monzunů) se vzduchové hmoty mění na základě sezóny. V období letního monzunu dochází k nárůstu vlhkosti v ovzduší, vzduch tedy proudí od moře, a to způsobuje vydatné srážky v podobě prudkých lijáků. V době zimního monzunu dochází nad pevninou k poklesu vlhkosti vzduchu a suchý vzduch proudí z pevniny směrem nad moře.
3. V pásech tropických převažuje vyprahlý a silně prohřátý vzduch. Průměrný roční součet srážek dosahuje méně než 250 mm. Západní břehy tropického podnebného pásma jsou velmi vyprahlými pouštními oblastmi.
4. V subtropických pásech dominuje v létě suchý tropický vzduch a v zimě vlhčí vzduch polární. Nad pevninami hlavně v místě pouští je v létě jasné suché a velmi horké počasí a v zimě je počasí kolísavé se srážkami.
5. V oblastech mírných šířek převažují polární vzduchové hmoty. Pro tyto místa je charakteristická proměnlivost počasí, která souvisí s vydatnou cyklonální činností. Nad pevninami je léto hřejivé a mírně vlhké a zima se stálou sněhovou pokrývkou.
6. Pro subarktický a subantarktický pás je typická arktická zima a letní polární vzduch. Tyto pásy se potýkají s chladnou dlouhotrvající zimou a relativně teplým zkráceným létem.
7. V arktickém a antarktickém pásmu převažuje účinek arktického vzduchu. Srážek se zde vyskytuje málo, cca kolem 100 až 200 mm ročně. Během nejteplejšího měsíce se průměrná teplota vyšplhává na 0 stupňů Celsia.

2.2.2 Rozmístění lidstva na Zemi

Lidstvo se usadilo na povrchu zemském nerovnoměrně. Skoro polovina obyvatelstva je koncentrována na území, které představuje asi 5 % celkové velikosti souše. Rozmístění obyvatel je podmíněno přírodními podmínkami a získaným stupněm sociálně-ekonomického

vývoje. V minulé době byly přírodní podmínky rozhodujícím faktorem pro možné usídlení. V nynější době na základě nových způsobů hospodaření a díky vyvinuté technice lidé zdolávají závislost na přírodních podmínkách. Lidstvo se usazuje na územích, která v minulosti neumožňovala osídlení a v přelidněných oblastech se počet obyvatelstva stále zvyšuje. Trvale obydlená území a hospodářsky zužitkované oblasti představují asi 43 % povrchu pevnin. Oblasti řídké osídlené zaujímají plochu 37 % a neosídlená místa tvoří 20 %.

Přírodní faktory působící na osídlení:

1. Vzdálenost od pobřeží moře – polovina obyvatelstva je koncentrována na území vzdáleném od pobřeží méně než 200 km.
2. Nadmořská výška – 60 % lidstva přebývá v nadmořské výšce do 200 m. n. m.
3. Podnebné pásy – převážná část obyvatelstva bydlí v mírných a teplých podnebných pásích.

Socioekonomické faktory, které působí více na osídlení, avšak vyvíjely se postupem času:

1. V dávných dobách, kdy bylo zemědělství nejdůležitějším hospodářským oborem, byla nejvíce osídlena území s kvalitními půdami a vhodnými klimatickými podmínkami.
2. V době rozkvětu průmyslových odvětví byly nejvíce osídleny regiony těžby a zpracování nerostných surovin.
3. Ve 20. století se hlavním faktorem při rozmístování obyvatel stal proces urbanizace, kdy obyvatelstvo bylo soustřeďováno do měst nebo později do velkých aglomerací.

2.3 Přírodní podmínky od prvních civilizací po industrializaci

Cameron (1996) hovoří o tom, že před 10 000 až 12 000 lety, kdy došlo k ústupu posledních kontinentálních ledovců, se začaly projevovat první důležité geografické a klimatické změny s příslušnými důsledky pro historii lidstva, zejména na severní polokouli. I když se podnebí v Eurasii a Severní Americe zlepšilo, způsobilo zánik a vyhynutí několika savců, kteří byli hlavní složkou potravy pozdně paleolitických lovců. Mezi tyto savce patřili například mamuti, srstnatí nosorožci a sobi, kteří se přestěhovali na severní část Země. Severní Afrika a střední Asie vyschly a nové podmínky přiměly obyvatele k přemístování a k akceptování nové podoby života.

Po ústupu již zmiňovaných ledovců nastaly podstatné technologické změny, především na Středním a Blízkém východě. Kamenná náčiní byla propracovanější. Začala tedy doba kamenná, jinak řečeno neolit. Nejdůležitější změnou však byl vznik zemědělství a domestikace zvířat. Kde k tomu přesně došlo, zůstává nezodpovězenou otázkou. Nejspíše se jedná o místo, kterým je tzv. „Úrodný půlměsíc“, což je oblast počínající na východním pobřeží Středozemního moře, táhnoucí se přes severní Sýrii, Irák, dolní údolí řeky Eufrat a Tigris až po Perský záliv. Od roku 6 000 př. n. l. již bylo po celé oblasti od západního Íránu po Středozemní moře a přes Anatolijskou vysočinu po obou bocích Egejského moře zcela rozvinuto zemědělství včetně pěstění pšenice a prosa a chovu ovcí, prasat, skotu a koz. Tento vývoj měl velký význam pro dějiny lidstva. Avšak změny nebyly příliš rychlé a lidé, kteří je zažívali, je nezaznamenávali, nebo o nich měli jen malé tušení. S vylepšením zemědělských způsobů byla zemědělská výroba stále více účinnější a produktivnější, zatímco význam lovců klesal. Jedním z důležitých následků vzniku zemědělské výroby byla větší schopnost určitých oblastí zabezpečit své obyvatelstvo. Tam kde se rozšířila zemědělská výroba, došlo i ke zvýšení počtu obyvatel. Do údolí řeky Nil se zemědělství dostalo před počátkem roku 4 000 př. n. l. a do údolí Indu až v dalším tisíciletí. Kolem roku 2 500 př. n. l. vstoupilo zemědělství do blízkosti Dunaje, do západní části Středomoří, do jižní oblasti Ruska a patrně i do Číny. Zemědělské postupy se však pozměňovaly v důsledku odlišných zdrojů a podnebí. Například v severní části Číny se staly předními pěstovanými plodinami sója a proso. Naopak v jihovýchodní Asii se pěstovaly především kořeny taro a později také rýže. Nejčastěji chovaným domácím zvířetem zde byl buvol indický. Tato doba kamenná se svou kulturou však nezakořenila v suchých stepních oblastech jižního Ruska a střední Asie, místní obyvatelé vedli pastevecký druh života a právě tady byl nejspíše někdy během třetího tisíciletí ochočen kůň.

Zásadní jednotkou ekonomické a společenské organizace byla v období prvních zemědělských uskupení rolnická vesnice, ve které žilo zhruba 10 až 50 rodin, tedy 50 až 300 obyvatel. Rolnická vesnice se stala v podstatě následníkem loveckých tlup z doby pozdního paleolitu, i když tyto tlupy byly mnohem početnější, jelikož jejich obyvatelé se dokázali lépe přizpůsobit prostředí. Podmínky, ve kterých žily komunity obyvatel, se postupem času mírně zlepšily. Potraviny byly dodávány mnohem častěji a pravidelněji, na dodavatele se dalo více spolehnout a obydlí byla příjemnější. Jelikož měl však počet obyvatel sklon k růstu, tak podle toho s jakým množstvím prostředků mohli lidé volně nakládat na svou obživu, rolníci stále strádali. Přírodní katastrofy, kterými jsou sucho, záplavy a nájezdy hmyzu, mohly neustále napadat a pustošit nejenom jednu vesnici, ale i skupinu vesnic. Usedlý způsob života a husté

osídlení vystavovalo jejich obyvatele mnohem závažnějšímu nebezpečí v porovnání s kmeny lovců. V průměru se lidé dožívali pouhých 25 let.

Velice řídké osídleny byly někdy před rokem 4 500 př. n. l. Dolní Mezopotámie, území mezi Tigridem a Eufратem na sever od Perského zálivu ve srovnání s hustě osídlenými oblastmi Blízkého a Středního východu. Půda, kterou každoročně zaplavily řeky, byla bažinatá a ne příliš vhodná pro jednoduchou motykovou kulturu zemědělství z doby neolitické. Navíc to bylo území, na kterém se nenacházely lesy a nebyl zde ani kámen použitelný pro stavby a další nerostné zdroje. Nicméně během několika dalších tisíciletí se tato ne příliš nadějná oblast stala centrem historicky první známé početné civilizace. Jednalo se o Sumerskou říši, která se stala vysoce osídlenou říší a kolébkou mnoha náboženských, uměleckých i literárních tradic, které měly vliv v pozdější době na jiné starověké civilizace. Přesné pořadí příhod a událostí není známo, je však jasné, že k rozvoji a vyvrcholení této civilizace přispělo hlavně produktivní zemědělství.

Kompletní využití produktivní způsobilosti půdy si však vyžadovalo propracovaný zavlažovací a odvodňovací systém, o který se muselo starat hodně disciplinovaných pracovníků a kvalifikované vedení. Duchovní a vojáci dostali na starost řízení a dohled nad rolníky a řemeslníky. Na základě daní, poplatků a otroctví nabyli vládcové obrovského bohatství, které pak vložili do staveb chrámů, veřejných budov a do umělecké tvorby. Tato akumulace kapitálu jim pak umožnila mít dostatek volného času na vylepšení dalších částí civilizace.

Poněvadž Sumerům chybělo přírodní bohatství, až na úrodnou půdu, začali obchodovat a směňovat zboží s dalšími o něco méně rozvinutými národy, a tím pomohli k rozšíření sumerské kultury. Nejdůležitějším objevem Sumerů pro další civilizace však bylo písmo, jehož nutnost vlastně vyplynula z ekonomické potřeby.

Z prvotního sídla u vrcholu Perského zálivu se mezopotamská civilizace rozšiřovala na sever do Akkadu, kde byl významným centrem Babylon, a poté až k hornímu toku Tigridu a Eufратu. Mezopotamské městské státy svými obchodními výpravami při pátrání po surovinách podnítily vznik civilizací v Egyptě, ve východním Středomoří a oblasti Egejského moře, v Anatolii a v údolí Indu. Egypt a údolí Indu byly stejně jako Mezopotámie oblastmi odkázanými na řeky. Od začátku vývoje civilizace v okolí údolí Indu je velice málo poznatků, i když tato civilizace měla nejspíše styky s Mezopotámií nejen na souši, ale i na mořské hladině. Egypt sice byl na konci čtvrtého tisíciletí stále v mladší době kamenné, avšak jeho spojení s Mezopotámií, obzvláště kontakty Horního Egypta přes Perský záliv, Indický oceán a Rudé moře, vyvolalo rychlý rozvoj všech stran civilizace. V půli třetího tisíciletí egyptská

civilizace zaujala vývojovou fázi s rozvinutým státem, uměním, náboženstvím a ekonomikou, která se přes zahraniční vpády a domácí převrasy do počátku křesťanské éry nezměnila.

Bohatství městských států těchto oblastí v údolích řek se stalo lákavou kořistí pro jejich zaostalejší sousedy žijící v horách a v pustinách. Dalším podnětem konfliktů a bojů se staly spory o hranice a vodní práva, jelikož městské státy se zvětšovaly až do oboustranného blízkého sousedství.

Netradiční charakteristiky podnebí, topografie a půdy v oblasti Středozevní byly zdrojem optimalizace zemědělských metod, které se jedna po druhé nedokonale rozvíjely během mnoha staletí metodou zkoušek a chyb. Zámožnost civilizací v údolích velkých řek byla založena na zavodňování, což si žádalo obrovskou organizaci a disciplínu pracovníků. V jiných oblastech zase zavodňování bylo pouhým doplňkem metod ostatních (Severní Afrika, jižní Španělsko), ale převážně se díky nehospodárnosti nedalo využít. Namísto toho bylo vyvinuto tzv. suché obdělávání. Pro velkou část tohoto území byla charakteristická lehká mělká půda a dlouhá suchá léta, přesto se zde půda orala velmi často, ale jen lehce a pomocí vlhkosti nakupené v zimních obdobích dešťů. Z důvodu udržení úrodnosti půdy bez přírodních hnojiv byla pole osévána pouze každé dva roky. Tato pole se musela orat tradičně třikrát až čtyřikrát, ale v nevhodnějším případě až devětkrát ročně, aby byl odstraněn nevídaný plevel, který půdu připravoval o živiny.

V období středověku došlo v Evropě ke zrodu několika obrozeneckých myslitelů, kteří předstihli své předchůdce v rámci vylepšování znovu objevené slávy antických civilizací, přesto byl středověk dlouho pojmenován jako doba ekonomické a kulturní stagnace. Ve skutečnosti Evropa během středověku prožila rozvoj technologické tvořivosti a ekonomické dynamiky, která byla jasným opakem praxe antických středozevních civilizací. Avšak až do 16. století Evropa patřila mezi izolované regiony. Později v období mezi 16. a 20. stoletím dosáhla Evropa, zejména západní Evropa, nejdynamičtějšího růstu a změn. Evropa má obrovskou zásluhu na vzniku moderní světové ekonomiky a její vztahy s ostatními zeměmi světa určovaly, kdy a jak se tyto země stanou členy světové ekonomiky. Zejména pak na počátku 18. století se v některých oblastech Evropy, především na západě, koncentroval dost velký rurální průmysl, většinou se jednalo o textilní odvětví. Během první poloviny sedmdesátých let 20. století byl vymyšlen pojem pro označení procesu růstu a transformace průmyslu, tímto pojmem byla protoindustrializace. Jedním z nejvýznamnějších rozdílů mezi společnostmi předindustriální a moderní industriální je klesající úloha zemědělství právě v moderní industriální společnosti.

Během industrializace ve Velké Británii se stal významným sekundární sektor, jakožto těžba, zpracovatelský průmysl a stavebnictví. Došlo k využití nových strojů a mechanické energie, rozšířilo se využívání vodní energie v textilním průmyslu a například v hutnictví. Později přišel rozmach prvních motorů, začal se v dopravě používat parní stroj apod.

I když industriální Evropa nezaregistrovala žádný velký nárůst množství či kvality svých přírodních zdrojů v porovnání s Evropou předindustriální, tak v důsledku technologických změn a díky zvýšené poptávce získaly suroviny a zdroje obrovský význam. Mezi takto významné suroviny patřilo především uhlí. Evropské oblasti, které disponovaly s bohatými nalezišti uhlí, se staly v 19. století kolébkou těžkého průmyslu. Tam, kde se uhlí nevyskytovalo, muselo být dováženo. Oblasti s nedostatkem uhlí nepochybně stále spoléhaly na své obvyklé vodní zdroje a na energii větrnou. Místa s velkým počtem vodních toků, např. Švýcarsko, některé části Francie, Itálie, Švédsko a Norsko, začala v druhé polovině 19. století produkovat vodní energii a získala tak nový zdroj komparativní přednosti.

Evropa patřila mezi regiony s relativně velkým tradičním nerostným bohatstvím, kterým byla železná ruda a další druhy rud, sůl a síra. Určité suroviny se začaly těžit už v období starověku a jiné se v omezené míře těžily ve středověku a na začátku novověku. Moderní průmysl však vyvinul tlak na jejich těžbu a použití, jelikož jeho potřeby na nerostné suroviny vzrostly. Výsledkem tedy bylo vyhledávání předtím neobjevených zdrojů a vědecko-technický výzkum zaměřený na jejich efektivnější používání. Jestliže došlo k vyčerpání domácích zdrojů, hledání nových zdrojů bylo převedeno do zámoří, kde moderní evropské technologie dopomáhaly zpřístupňovat nová území. Ve druhé polovině 19. století vedlo toto evropské pátrání po nepoznaných surovinách k politické nadvládě nad nedobře organizovanými a špatně ovládanými oblastmi v Africe a Asii.

V 19. století pak také velmi výrazně a rychle vzrostl obchod, i když existoval už od vzniku prvních civilizací. Mezinárodní migrace a příliv zahraničních investic se také zrychlovaly. Došlo také ke zvýšení počtu obyvatel Evropy o více než dvojnásobek. Mimo Evropu se však počet obyvatel zvýšil o pouhých 20 %. Naopak ve 20. století došlo k zpomalení přírůstku obyvatel v Evropě, zatímco v jiných oblastech se růst počtu obyvatel zvýšil. S určitou jistotou lze říci, že důvodem velkého přírůstku obyvatel byl pokles úmrtnosti především v zemích, které nejsou součástí západní civilizace. Na základě rozšíření zdravotní techniky ze západu, zlepšení zdravotní péče, hygieny a zemědělské produkce se úmrtnost v rozvojových zemích prudce snížila, i když porodnost na tyto vymoženosti reagovala o něco později. Nejpodstatnějším faktorem snížení celkové míry úmrtnosti byl pokles úmrtnosti dětí.

Hlavním následkem poklesu míry úmrtnosti byl rychlý vzrůst průměrné délky života. Na počátku 20. století tento ukazatel nedosahoval ani ve vyspělých státech na hodnotu 50 let.

Z ekonomické stránky bylo už na počátku 20. století umožněno o Evropě hovořit jako o světové ekonomice, na níž se i v malé míře podílely prakticky veškeré obydlené oblasti. Podíl Evropy byl největší, bylo zde jakési dynamické centrum, které podněcovalo celek. Zpočátku byla internacionální obchodní výměna omezována přirozenými i umělými překážkami. Během století se pak tento vliv snižoval. Mezi překážky přirozené patřily hlavně vysoké dopravní náklady znatelné především u pozemní dopravy. Tyto překážky byly překonány používáním železnic a novinek v navigaci, které vyvrcholily v zámořských parnicích. Dovození a vývozní cla i přímé zákazy a omezení importu určitých komodit patřily mezi překážky uměle vytvořené. Rovněž byly tyto překážky utlačovány nebo vymizely, i když na konci 20. století došlo k uvalení vyšších dovozních cel v mnoha zemích.

2.4 Problematika geografických podmínek

Na základě celkového domácího produktu, či z hlediska příjmu na jednoho obyvatele, leží většina bohatých států v mírném klimatickém pásmu, především tedy na severní polokouli. Naopak oblasti tropického a subtropického pásma jsou obsazeny státy chudými. Zeměpisné podmínky však nejsou jediným faktorem ovlivňujícím ekonomický rozvoj. Někteří vědci vidí současný důvod zaostalosti zemí tropického pásma v tom, že potencionálně úrodná půda tropického pásma začala být neplodná po tom, co zde nedošlo k žádným pokrokům a vývoji v rámci zemědělství. Naopak státy mírného podnebného pásma se musely přizpůsobit klimatickým podmínkám, a tudíž začaly objevovat a uplatňovat metody, které jim měly usnadnit živobytí.

Na Zemi se vyskytuje obrovské množství teplot a teplotních modelů, které jsou různé na základě místa, nadmořské výšky a úhlu slunce. Tyto teplotní rozdíly pak mají přímý vliv na život všech druhů. V chladných oblastech severní polokoule někteří živočichové přezimují, naopak v horkých pouštích zvířata vyhledávají místa chladnější, např. pod kameny nebo pod zemí. Z obecného hlediska se lidstvo vyhýbá extrémním podmínkám, což potvrzují arabské pouště, které jsou naprosto prázdné. Pouze naleziště ropy a zlata dokáží nalákat člověka překonat strasti těchto oblastí. Ne příliš příjemné stránky horka jsou však mnohem více výraznější než těžké podmínky mrazu. Lidé se mnohem snadněji vypořádají s chladnějšími teplotami než s horkými vedry. Jedním možným nástrojem, který by nás zbavil tepla je neprodukovat teplo, tedy zůstat v klidu a nepracovat. Na základě toho vznikly tzv. siesty,

kteří mají lidi udržet v nečinném stavu. Nejlepší možnou odpovědí na velké teplo je klimatizace. Avšak až po druhé světové válce došlo k rozmachu klimatizace. Nejprve byla tato technologie používána pouze ve Spojených státech v kinech, lékařských ordinacích a na pracovištích důležitých lidí. Významná města jako Atlanta, Houston a New Orleans by dosud byly zapadlými místy. Jelikož je klimatizace velmi peněžně náročnou technologií, většina chudých států si ji nemohou dovolit.

Vysoké horké teploty však mají ještě horší následky, jedná se o šíření nepříznivých životních forem člověku. Hmyz, parazité a jiné bakterie ve vysokých teplotách dozrávají mnohem rychleji a rovněž se v těchto oblastech rychlejším tempem množí. Následkem pak je prudší přenos nemocí. Proto je zima velkým spoluhráčem lidstva, jelikož působí jako neviditelná zábrana, která ničí parazity a hmyz. Státy tropického podnebného pásma, s výjimkou vysokých nadmořských výšek, se nesetkávají s mrazy, a to ani v nejchladnějším měsíci v roce, kdy se teplota pohybuje nad 18 stupni Celsia. Například všichni, kteří žijí nebo cestují do Subsaharské Afriky, jsou ohroženi těmito vysokými teplotami (Landes 2004).

Jedním z vážných současných problémů v rámci celosvětové bezpečnosti a rozvoje, který se týká především tropických oblastí, je další rozšiřování onemocnění HIV/AIDS. S největším počtem těchto onemocnění se potýká celá oblast Subsaharské Afriky, jejíž účast na celkovém počtu infikovaných osob v globálním měřítku momentálně převyšuje téměř 75 %. Tato místní ekonomická degradace kvůli šíření HIV/AIDS v Africe už nastala, jelikož se dotýká hlavně nejperspektivnější sociální skupiny, jako jsou učitelé, teenageři, lékaři apod. (Majerová 2008).

I v dnešní době jsou navzdory dosažitelným a efektivním lékům oblasti tropické Afriky nepříznivé jak pro dobytek, tak pro člověka. V boji proti těmto onemocněním každopádně medicína učinila obrovské kroky. Podstata potřeby medicíny se projevila už téměř na začátku příchodu Evropanů do Afriky, kdy právě Evropané fyzicky nepřipravení na ohrožení horkého klimatu s sebou přivezli lékaře. Neznalí lékaři v této počáteční době natropili spíše více škody než užítku, avšak pomáhali lidem dostat se z jejich bídné situace. Až v druhé polovině devatenáctého století položila teorie mikroorganismů zabývající se původci chorob základy pro vedený výzkum a účinnou prevenci a léčbu chorob.

Landes (2004) hovoří o tom, že v případě onemocnění malárií lékaři před objevem mikrobiálních patogenů přisuzovali horečky nakažlivému ovzduší bažin. I když to byla nesprávná příčina, tak Francouzi v Alžírsku začali vysušovat močály, aby se zbavili škodlivého vzduchu. Tato opatření však přinesla blahodárné účinky nejen cizincům, ale také domorodcům a umožnila jim žít déle a zdravěji. Alžírská zkušenost objasňuje vývoj

z hlediska vylepšení životního prostředí. Majerová (2008) podobně jako Landes uvádí, že dalšími z nejznámějších onemocnění obyvatel chudých zemí je malárie a tuberkulóza. Z důvodu onemocnění malárií ročně umírá kolem milionu lidí a necelých 270 milionů lidí je touto nemocí nakaženo, kdy drtivá většina těchto úmrtí se vyskytuje na území Subsaharské Afriky, přičemž nejpočetnější skupinou umírajících jsou děti pod pět let.

Ruku v ruce šla v poslední době medicína s veřejnou hygienou a pozitivně zapůsobila na průměrnou délku života. Data obyvatelů tropického klimatického pásma se začínají méně odchylovat od údajů mírného klimatického pásma. Moderní medicína sice dokázala zachraňovat novorozence a prodlužovat délku života, ale to nenaznačuje, že obyvatelstvo je zdravé. Bohužel prevence a léčba chorob v tropech je velice drahá a většinou s sebou přináší i dlouhé období užívání léků, což je pro místní zařízení obtížné a těžce dostupné. Vlády zemí tropického pásma vynakládaly na zdravotní péči necelé čtyři dolary na obyvatele. Není proto překvapením, že farmaceutické firmy o takové zákazníky nestojí. Také ve vyspělých státech mohou náklady na léčbu převýšit schopnosti a možnosti pacientů a zdravotního pojištění.

Velkým problémem při léčbě onemocnění je voda. Oblasti tropického podnebného pásma sice mají dostatečně vysoké průměrné roční množství srážek, ale jejich příchod je často nepravidelný, nepředvídatelný a hlavně ničivý. Velké kapky mají rychlý spád a připomínají prudké lijáky. V těchto oblastech není pro pěstování plodin jednoduché soupeřit s tvrdými podmínkami džunglí a deštného pralesa. Lidé začali kácet cenné rostliny a dřeviny a pustoší tak oblasti deštných pralesů a džunglí. Přesto však půda, která se vykácí a osází, pálí na ni slunce a ničí jí prudké deště, přichází o veškeré živiny. Na druhém konci tropických oblastí se suché části přeměňují v poušť a pouštní písky a stávají se nepřítelem, který pohltí úrodnou půdu na okrajích pouště. Rychlost šíření pustin je obrovská, plodiny hynou suchem a svrchní část půdy je odnesena větrem. V případě, že se srážky obnoví, tak tropické a subtropické pouště nejsou tak mírné a plodiny zde nezačnou znovu růst. Není náhodou, že první civilizace osídlovaly oblasti podél řek, které přivádějí vodu a společně s ní také úrodné půdy, týká se to řek Nil, Indus, Eufrat a Tigris. Tato střediska prvních civilizací byla významnými centry obživy (Landes 2004).

V souvislosti s uspokojováním základních potřeb obyvatel Antošová (2006) uvádí, že kvůli hladu denně na celém světě umírá 24 000 lidí, kdy drtivá většina těchto lidí žije v rozvojových zemích. K tomuto problému dochází i přesto, že z hlediska celkového objemu potravin na Zemi by měly být uspokojeny výživové potřeby všech obyvatel. Jedním z klíčových důvodů hladu v nynější době je chudoba. V mnoha oblastech jsou potraviny fyzicky dostupné, avšak lidé nemají dostatek peněžních prostředků na jejich zakoupení. Lidé,

kteří nemají dostatečný přísun hodnotných potravin, trpí slabou imunitou, snadněji podléhají infekčním onemocněním, mají omezenější fyzickou výkonnost a děti se mnohem obtížněji učí.

Pak se zpravidla v tropických oblastech jednou či dvakrát za každých deset let vyskytují katastrofy. Důsledky těchto nečekaných extrémních situací mohou být nákladné i pro bohaté společnosti. Pro chudobné obyvatelstvo sídlící na hranici obživy jsou tyto následky přímo smrtící (Landes 2004).

Katastrofy mohou vzniknout buď přirozeně, nebo mohou být zapříčiněny lidmi. Do přírodních katastrof patří zemětřesení, sopečné výbuchy, sucha, záplavy, písečné a prachové bouře, vlny tsunami, cyklóny apod. Přesto, že počet geofyzikálních katastrof je ustálený, začíná se zvyšovat výskyt hydrometeorologických katastrof. Tyto katastrofy jsou však dávány do spojitosti s globálním oteplováním a změnou klimatu. Katastrofy způsobené lidmi mohou být buď nečekané (např. nehody v průmyslových zařízeních, havárie lodí transportujících chemikálie nebo ropu a únik těchto látek do moře), nebo úmyslné v tom smyslu, že k znečištění životního prostředí dochází záměrně, například proto, že je to méně ekonomicky náročnější než takovému znečištění předcházet (Antošová 2006).

Landes (2004) hovoří o tom, že chyby, které má na svědomí člověk, pouze krutost přírody zvyšují. Není divu, že tyto oblasti jsou nadále chudé, a že většina z nich chudne stále. Obzvláště Afrika se potýká s tvrdým soubojem s těmito nevýhodami a i přesto, že zde bylo dosaženo příznivého vývoje, zůstává zde vysoká míra úmrtnosti a z hlediska výživy je situace stále tragická. Afrika jakožto kontinent, který byl schopen zabezpečit své obyvatelstvo, už toho schopen není.

3 Geografické podmínky a ekonomický rozvoj v empirických studiích

Přehledová stať je zpracována na téma týkající se vlivu geografických podmínek na ekonomický rozvoj. Studie, které byly k vypracování použity, obsahují velké množství protichůdných názorů, které se začaly objevovat ve druhé polovině 19. století. Mezi metody, které byly ve studiích použity patří deskriptivní analýza, regresní analýza, korelační analýza a komparační metoda. Někteří autoři aplikovali ve svých statistikách např. průřezovou regresní analýzu nebo také logistickou regresní analýzu. Studie byly uveřejněny v letech 1989 až 2013. Do skupiny novějších studijních podkladů jsou zařazeny ty, které byly vydány po roce 2010 například od autorů Auera a Ashrafa a Galora. Zbytek studií byl publikován do roku 2004. Autoři ve svých výzkumech použili například proměnné HDP/ob., HDP, hustotu obyvatelstva, dále pak proměnné týkající se nákladů na dopravu, blízkosti k trhům, ekologických zón a ekonomických a politických institucí. Nejčastěji autoři ve svých analýzách využili tyto vzorky: státy rozvojové s nízkou úrovní příjmů, země západní Evropy a státy OECD.

3.1 Význam geografických podmínek

Přehledová stať se zabývá problematikou, která vychází z empirických poznatků komplikovaného vztahu mezi geografickými podmínkami a makroekonomickým růstem. Autoři studií zdůraznili pět hlavních okruhů, v nichž budou mít geografické podmínky hlavní roli z hlediska vlivu na ekonomickou produktivitu: přírodní zdroje, lidský kapitál a produktivita práce, produktivita zemědělství, dopravní náklady a obchod a poslední oblastí jsou institucionální podmínky. V posledních desetiletích se o vlivu geografických podmínek na ekonomický rozvoj zemí příliš nehovořilo. Přesto lze nalézt zmínky o vlivu geografických podmínek. Acemoglu et al. (2001) upozorňují na to, že geografické podmínky mohly být důležité z hlediska historického, avšak v současné době působí na růst a rozvoj ekonomiky především institucionální charakteristiky. McNeill (1998) potvrzuje důležitost geografických podmínek a svůj důraz přikládá především produktivitě práce. Podobně také Rodrik et al. (2004) a Gallup, Sachs a Mellinger (1999) hovoří o geografických podmínkách, které mohou prostřednictvím svého vlivu změnit nejen hospodářský rozvoj, ale také kvalitu institucionálního uspořádání země. O vlivu geografických podmínek se zmiňují také Diamond (1997) a Frankel a Romer (1999), kteří se ztotožňují s tvrzením Smitha a uvádějí, že

klimatické podmínky, topografie, poloha a jiné zeměpisné ukazatele mají přímý vliv na obecné rozšíření onemocnění, produktivitu práce a na celkovou prosperitu států. Vztah klimatu a zemědělské produkce je považován za důležitý činitel podmínek ve vztahu geografických podmínek a intenzity výroby. Gallup, Sachs a Mellinger (1999) a Sachs (2001) považují polohu a klimatické podmínky za faktory, které mají vliv nejen na úroveň, ale také na růst příjmů na obyvatele, na zemědělskou produktivitu, nemocnost a náklady na dopravu.

V neposlední řadě autoři nové ekonomické geografie vyzdvihli mechanismus, na jehož základě by geografické podmínky mohly ovlivnit ekonomický rozvoj země. Tento mechanismus spočívá v tom, že umístění země z hlediska geografických podmínek neurčuje pouze jeho polohu, ale také vymezuje její pozici ve světě, s čímž souhlasí například Krugman (1991). Naopak Acemoglu et al. (2001, 2002) upozorňují na to, že prosté geografické hypotézy sice signalizují přímou návaznost mezi klimatem a hospodářským rozvojem, ale tato tvrzení jsou v rozporu s dostupnými historickými údaji.

Sachs (2001) na základě vztahu geografických podmínek a ekonomického rozvoje poznamenává, že národy žijící nedaleko rovníkové oblasti se mohou potýkat s velkým množstvím komplikací (vysoký výskyt onemocnění, špatná dopravní infrastruktura, omezené zavádění nových technologií v zemědělství). Jako příklad McNeill (1998) uvádí, že právě podnebí je hlavním důvodem, proč se africké státy opozdily ve vývoji civilizací v porovnání se zeměmi mírných oblastí. Nordhaus (1994) pak upozorňuje na to, že v zemích, které se nacházejí z hlediska zeměpisné šířky mezi 40 a 65 stupněm, žádný vztah mezi příjmem na osobu a průměrnou teplotou neexistuje.

3.2 Přírodní zdroje

Velký význam přírodních zdrojů pro ekonomický růst dnes mají především palivoenergetické zdroje. I v minulosti docházelo k ekonomickému rozvoji hlavně v oblastech s dostatkem surovinových zdrojů. Přesto se však chudé státy, které objevily naleziště cenných přírodních zdrojů, ve většině případů potýkají s pastí přírodních zdrojů. Objevení nerostného bohatství může být cestou k ekonomickému růstu, ale děje se tak většinou v ojedinělých případech. Na příkladu Kuvajtu a Saudské Arábie Collier (2009) uvádí, že tyto země mají dostatek přírodních zdrojů, tudíž si mohou dovolit opomenout běžné ekonomické aktivity. Celé společenství lidí tak může žít z bezpracných příjmů získaných ze svého přírodního bohatství. Oblast Středního východu a Rusko se řadí do skupiny zemí, kterým stačí výnosy z nerostných surovin k tomu, aby se začlenily do souboru zemí se středními příjmy. Aby se tyto státy

mohly dostat na úroveň vyššího ekonomického rozvoje, musely by přírodní bohatství zužitkovat pro vlastní ekonomický růst.

Collier (2009) se zmiňuje o tzv. holandské nemoci, která probíhá tak, že země vyvážející své přírodní zdroje se potýkají s tím, že měna dané země se v porovnání se zahraničními měnami zhoršuje. Exportní suroviny, kterými jsou přírodní zdroje, se stávají pro společnost hlavním zdrojem zahraniční měny. Avšak ostatní produkty země začínají ztrácet svůj význam pro ekonomiku tím, že přicházejí o svou konkurenceschopnost na trhu, i přestože by mohly být nejpříznivějšími širiteli technologického pokroku. Názorným případem je Nigérie v 70. letech 20. století, kdy její příjmy z ropy rostly, ale výnosný přestával být vývoz ostatních produktů (kakao, burské oříšky) a jejich produkce se prudce zhroutila.

3.3 Lidský kapitál a produktivita práce

V souvislosti s lidským kapitálem hovoříme o přírodních podmínkách ve vztahu k populačnímu růstu a úmrtnosti. V posledních letech na základě výzkumu Acemoglu et al. (2001) byl v řadě studií rozpoznán nepřímý vliv geografické polohy na úmrtnost, příjmy na obyvatele apod. Acemoglu et al. (2001) jako jedni z mála předkládají důkazy o tom, že geografické podmínky působí nepřímým vlivem na úmrtnost, někteří autoři jako například Bloom et al. (1998) dokonce hovoří o vlivu přímém.

Během několika let se růst počtu obyvatel v zemích nacházejících se v ne příliš příznivých zeměpisných šířkách zvýšil, a to hlavně proto, že některé ze států středních zeměpisných šířek (např. Japonsko, Korea, Portugalsko, Španělsko) uskutečnily druhý krok demografického přechodu. V tropických oblastech k velkým změnám počtu obyvatel nedošlo kvůli tomu, jelikož v oblastech nacházejících se v těsné blízkosti rovníku je demografický přechod pomalý a mimořádně stagnuje (Bloom et al. 1998). Schultz (1999) uvádí, že rozdíly mezi jednotlivými státy v délce života dominují především v délce přežití dětí a kojenců. Black et al. (2003) na základě svého výzkumu upozorňují na to, že hlavním důvodem podstatné části úmrtí dětí je podvýživa, která je zapříčiněná především nedostatkem vitamínů a zinku.

Naděje dožití je také z velké míry ovlivňována příjmy na osobu, avšak vliv vzniká především nepřímo (Pritchett a Summers 1996). Rodiče v takovýchto zemích předpokládají, že jejich děti budou žít déle, v porovnání s jedinci v oblastech s nepříznivými geografickými podmínkami. Z toho lze vyvodit, že pro rodiče je dosažení vyšší naděje dožití svých dětí

podnětem k tomu, že začnou více svých zdrojů investovat do prostředků zajišťujících jejich děti v důchodovém věku, nebo také do zvýšení kvality jejich života v zemích, kde geografické podmínky nejsou příznivé a jedinci zde musí vést boj o přežití. V důsledku těchto nepříznivých podmínek regionů se tyto ekonomiky nikdy nemohou vyhnout Malthusově pasti, ze které vyplývá, že se tyto ekonomiky potýkají s nízkou nadějí dožití, populačním růstem a vysokou úmrtností (Iyigun 2002).

Úroveň a růst příjmů jednotlivých obyvatel je další důležitou složkou lidského kapitálu a do jisté míry je ovlivněn polohou a podnebím dané země. Změny úrovně příjmů nastávají zejména v důsledku dopadu zemědělské produktivity, nemocnosti a nákladů na dopravu, jak uvádí například Sachs (2001). Jako názorný příklad je považována Evropa, kdy geografické podmínky a klima Evropy působí na ekonomický rozvoj a výši příjmu na obyvatele jako vynikající a posilující činitel.

Především výše teploty je považována za činitele hospodářské činnosti, jedná se zejména o vliv na úroveň příjmu na obyvatele, kdy teplota působí na pracovní výkon zaměstnanců nebo studentů (Nordhaus 1994). Nordhaus (1994) nepovažuje k objasnění odlišnosti velikosti příjmů na obyvatele výši teploty, nýbrž za faktory ovlivňující velikost příjmu považuje zejména vzdálenost země od rovníku. Hall a Jones (1999) hovoří o tom, že mírné podnebné pásmo působí pozitivně na růst produktivity, že geografické podmínky dopomáhají k interpretaci určité procentní části proměnlivých výstupů na pracovníka v zemích příznivých, anebo nepříznivých z hlediska polohy. Podobný názor sdílejí také Gallup, Sachs a Mellinger (1999), kteří uvádějí, že růst a úroveň příjmů ve státech s příznivými klimatickými podmínkami je závislá především na zemědělské produkci. Od roku 1960 se státy mírného podnebného pásma přiblížily díky svému podnebí k vysokým úrovním důchodů, zatímco v zemích nacházejících se v oblasti tropického pásma se úroveň příjmů měnila různě (Masters a McMillan 2001).

Jones (2013) na základě výsledků provedeného výzkumu poznamenává, že příjmy obyvatel žijících v Asii jsou mnohem nižší než v Evropě. Nízké příjmy asijských obyvatel jsou ovlivňovány z velké míry také přírodními katastrofami, které zde vznikají. V rozporu s tímto argumentem je studie, která prokazuje, že země bohaté na ložiska ropy a zemního plynu (Asie) vykazují v roce 1995 vysokou úroveň příjmu na osobu, i když hospodářství vysoký růst nezachycuje (Gallup, Sachs a Mellinger 1999).

Dalším podstatným faktorem produktivity, který je spojen s geografickými podmínkami, je prevalence infekčních onemocnění. Chudé obyvatelstvo tropických oblastí nemá příliš vhodné podmínky v rámci životního prostředí. Chudobní lidé nejsou schopni

vyřešit problém výskytu nemocí, protože dostupnost léků pro ně není tak snadná jako pro bohaté obyvatelstvo žijící převážně v severních oblastech (Sachs 2001). McNeill (1998) hovoří o tom, že důvod, proč Afrika zůstala pozadu z hlediska vývoje úrovně zemědělství v porovnání se zeměmi mírného klimatického pásma, spočívá v tom, že v Africe jsou vynakládány mnohem nižší výdaje na zdravotní péči.

Velkému množství dětských úmrtí by bylo možné zabránit, kdyby bylo mnohem více peněžních prostředků použito na rozvoj pomoci, zlepšení výživy dětí a na zdravotní péči. Velice silný vztah mezi úmrtností dětí (obecněji mírou zdraví) a příjmem na obyvatele potvrzuje studie o současném stavu populace (Pritchett a Summers 1996). Všeobecně je známo, že tropické oblasti se potýkají s obrovským výskytem infekčních onemocnění, které jsou v častých případech smrtelnými. S tímto tvrzením souhlasí také Masters a McMillan (2001), kteří uvádějí, že malárie během inkubační doby potřebuje ke svému rozšíření teplotu 22 stupňů celsia a více. Tento typ bakterií a parazitů může zničit pouze zimní mráz. Historická studie Wrigleyho a Schofielda (1989) poskytuje údaje o tom, že úmrtnost v Anglii se v letech 1541 a 1871 zvýšila kvůli mimořádně nízkým teplotám v zimě a příliš vysokým teplotám v létě.

Jones (2013) diskutuje o tom, jak horké prostředí afrického kontinentu působí na šíření lidských nemocí a zvířecích chorob, což je hlavní příčina stále vysokých měr úmrtnosti a s tím spojený pokles životní úrovně obyvatelstva. Na základě regresní analýzy 4 ekologických zón v letech 1966-1994 vyplývá, že s mnohem větším počtem výskytů malárie se potýkají oblasti tropické a nikoliv subtropické (Gallup, Sachs a Mellinger 1999). Teplejší klimatické podmínky a patrná období sucha nebo vlhká období se vyznačují vysokou úrovní úmrtnosti (Auer 2013).

Dále pak Gallup, Sachs a Mellinger (1999) na základě své analýzy hovoří o tom, že země, které se potýkaly s vysokou mírou onemocnění malárií, ale jejich výskyt se daří snižovat, zaznamenávají mnohem vyšší ekonomický růst než státy, které nejsou schopny malárii kontrolovat. Během roku 1994 došlo v pouštních regionech a v subtropích ke snížení malárie, nic však nenasvědčuje tomu, že příčinou poklesu výskytu malárie je rychlejší ekonomický růst. Některé ze zemí, ve kterých došlo ke zvýšení počtu onemocnění malárií, jako je Indie a Srí Lanka, měly ekonomický růst během roku 1994 vyrovnaný a poněkud nenápadný. Podobně také Namibie, ve které došlo naopak k dramatickému poklesu malárie, nezaznamenala téměř žádný hospodářský růst.

3.4 Produktivita zemědělství

Historici vyzdvihli měnící se charakter geografických výhod během času. První civilizace z hlediska zeměpisných podmínek většinou za výhodné území považovaly oblasti zemědělské produktivity a nikoliv oblasti příznivé pro spolupráci s ostatními civilizacemi v rámci obchodu. Jak uvádí Landes (2004), jako první byly osídleny vysoce úrodné oblasti řek Nil, Indus, Eufrat, Tigris apod. Zemědělství je totiž mnohem více podmíněno přístupem k vodním tokům a řekám než dostupností k oceánu (Gallup, Sachs a Mellinger 1999). Tyto civilizace byly tvořeny vysokou hustotou populace, které byly v pozdějších dobách znevýhodněny svou velkou vzdáleností od trhů mezinárodních obchodů (Landes 2004). Na základě analýzy Gallupa, Sachse a Mellingera (1999) výsledky ukazují silný nepříznivý vliv přírodních podmínek tropických oblastí na hodnotu zemědělské produkce, po kontrole nutných vstupů, kterými jsou práce, hnojiva, zavlažování atd.

3.5 Obchod a dopravní náklady

Gallup, Sachs a Mellinger (1999) dochází na základě regresní analýzy vzorku 149 zemí (vyspělé i rozvojové) v roce 1995 k závěru, že oceánu přístupnější regiony jsou více urbanizovány a nachází se blíže významným ekonomickým centrálním regionům. Acemoglu a Johnson (2005) toto tvrzení potvrzují na příkladu Británie, která se stala dominantním národem na moři hlavně díky svému geografickému umístění, které předurčilo její budoucí postavení jako námořní velmoc. Podobně také Gallup, Sachs a Mellinger (1999) na základě svého výzkumu 6 vybraných regionů docházejí k závěru, že obyvatelstvo v Africe je koncentrováno daleko od pobřeží narozdíl od obyvatelstva žijícího v Evropě. Východní Afrika má nejvyšší podíl populace koncentrované v oblasti nad 100 km od pobřeží, což negativně působí na přístup k oceánu a splavným řekám.

Redding a Venables (2004) patří mezi první ekonomy, kteří na základě svých zkušeností uvádí, že ekonomický rozvoj záleží na přístupu podniků na trh. Podobně Gallup, Sachs a Mellinger (1999) hovoří o tom, že země nacházející se poblíž jádra ekonomiky, mají tendenci být více otevřené vůči trhům a veřejné instituce těchto zemí jsou mnohem kvalitnější než v zemích vzdálených od ekonomického jádra.

Nové země byly až do počátku moderního věku izolovány od zbytku světa, a proto v nich nemohlo dojít k rozšiřování technologických pokroků, obchodu a myšlenek, které zde začaly pronikat postupně. Eurasie se nachází na východozápadní ose, která umožnila těmto

státům pohyb různých odrůd plodin, zboží a myšlenek. Výhody, které Eurasii postavily na dlouhodobě výhodnou pozici nad zbytkem světa, jsou zapříčiněny výskytem původních rostlinných a živočišných druhů. Otazník však zůstává nad tím, proč se v nově vystavěných osadách fauna a flóra lišila od původní domestikace, a to i přesto, že Eurasie měla nejširší výběr původních rostlin a živočichů (Diamond 1997).

3.6 Instituce

Propojení geografických podmínek a institucí nastává v momentě, kdy oblasti bohaté na nerostné suroviny začnou být lákadlem pro kolonizátory. Jiné země si tyto oblasti podmaní, využijí jejich přírodní bohatství a začnou jim diktovat podmínky, za kterých mají žít. Ashraf a Galor (2013) z hlediska působení geografických podmínek na institucionální podmínky zemí uvádějí, že se tento vliv projevoval nepřímo přes vytváření rodových prvků nynějších populací, jak se lidé stěhovali do a ven z Afriky. Tato skladba byla velice podstatným faktorem, který má vliv na hospodářský rozvoj zemí. V období, kdy došlo k rozdělení zemí světa na skupinu kolonizátorů a na seskupení zemí, které byly kolonizovány, bylo z velké části následkem nepříznivých přírodních podmínek tropických oblastí a území vzdálených od civilizací (Acemoglu et al. 2002). Acemoglu et al. (2002) hovoří o tom, že během období kolonizace došlo ke změně vlivu geografických podmínek na hospodářský rozvoj, a tudíž místo příznivých vlivů vedly geografické podmínky k nepříznivým koloniálním politikám. Auer (2013) se na základě svého výzkumu domnívá, že dopady zavedení nového institucionálního systému jsou mnohem větší, než jak uvádějí jiní autoři, že na charakteru koloniální mocnosti by mohl záležet vývoj a původ institucionálních výsledků, umístění kolonií a dopravní náklady. Hlavním důvodem je to, že země s oblastmi, které by mohly být kolonizovány například Brity, jsou často vzdálené od exportních trhů a to je velmi nepříznivé pro ekonomický růst.

Hall a Jones (1999) pokládají vzdálenost od rovníku za tvůrce západoevropského vlivu na instituce, které byly vytvořeny v době, kdy byly některé země kolonizovány. Z tohoto pojetí vyplývá, že Evropané žijící v západních oblastech s největší pravděpodobností obsadili části světa, které nebyly hustě osídleny a jejich klima bylo z velké části podobné klimatu v západní Evropě. Vysoká výnosnost kolonií mírného pásu v porovnání s koloniemi tropického pásu, bez ohledu na míru urbanizace a hustotu obyvatelstva, je zapříčiněna příchodem bílých osadníků a vyhoštěním obyvatelstva původního, jak dokazují Acemoglu

et al. (2002). K podobnému závěru došli také Rodrik et al. (2004), kteří považují nadřazenost Evropy jako vysvětlení rozdílné úrovně produktivity.

Role geografických podmínek vzhledem k vytváření koloniálních říší evropských imperialistů je obzvláště citelná v Africe. Francouzi zde začali drancovat africký majetek v roce 1830 invazí do Alžírsko, které bylo jedním z nejméně vzdálených přístávacích míst v Africe od pobřeží Francie. Zde začalo protektorátní zřízení v Tunisku a francouzský vliv začal postupovat na sever a později západ Afriky. Francouzská říše dokonce zahrnovala státy jako Benin, Čad, Středoafriká republika, Pobřeží slonoviny, Guinea, Mali, Mauretánie, Niger, Senegal a Republika Kongo. Oproti britské kolonizaci Afriky měl francouzský vliv zajistit nadřazenost nad klíčovou rolí lodních cest (Diamond 1997).

3.7 Shrnutí

Zavádění nových technologií a výrobků je klíčem k vysvětlení dlouhodobého ekonomického růstu. V důsledku technologického pokroku průmyslová odvětví, která zapojují do výroby nové technologie, vyplácí svým zaměstnancům podstatně vysoké mzdy. Naopak podniky se staršími technologiemi oceňují pracovníky nízkou mzdou, bez ohledu na jejich úroveň zkušeností a vzdělanosti. Provedené výzkumy a analýzy jasně ukazují, že geografické podmínky mohou mít jak pozitivní, tak negativní dopad na ekonomický rozvoj. Kremer (1993) uvádí, že právě technologický pokrok je ovlivněn nejen geografickými podmínkami, ale také velikostí populace.

Na základě těchto tvrzení ekolog Diamond (1997) zdůrazňuje důvod dominantního postavení euroasijských států (a národů euroasijského původu žijících v Americe a Australasii), za který v moderním a současném světě bohatství považuje rozvoj využití a šíření technologií a také soustředění ekonomiky do vzájemných blízkých sídel. Právým opakem je obyvatelstvo žijící v Americe popřípadě v Austrálii, které je kvůli oceánu odříznuto od euroasijské a africké populace. Proto se Američané a Australané nemohli na základě obchodu a rozšiřování technologických pokroků dělit o své úspěchy v zemědělství, dopravě apod. Šíření technologií se ovšem nejvíce projevuje ve východních a západních oblastech, v porovnání se severojižní částí Země.

4 Role geografických podmínek v ekonomickém rozvoji vybraných zemí

Pro analýzu vzájemného vztahu geografických podmínek a úrovně ekonomického rozvoje byl pro tuto práci vybrán vzorek zemí, které jsou členy Africké unie (AU) a jejich celkový počet je 51. Z celkového vzorku zemí AU byl vyloučen Jižní Súdán a Somálsko kvůli nedostatku dat.

4.1 Africká unie a její cíle

Vznik AU lze popsat z hlediska institucionálního vývoje Afriky jako velkou událost. Dne 9. září 1999 učinili hlavy států a předsedové vlád Organizace africké jednoty (OAJ) prohlášení vybízející k založení AU, s cílem zrychlit proces sjednocení kontinentu k tomu, aby dokázal uplatnit svou právoplatnou roli ve světové ekonomice a dokázal řešit veškeré sociální, ekonomické a politické problémy.

Mezi hlavní cíle OAJ patřilo také to, jak vyprostit Afriku z posledních pozůstatků kolonialismu a apartheidu, podpořit jednotnost a solidaritu mezi státy Afriky, aby dokázaly sladit a prohloubit spolupráci v oblasti ekonomického rozvoje. Mezi další cíle lze zařadit také zajištění suverenity a územní ucelenosti členských států a podporu internacionální spolupráce v rámci Organizace spojených národů (OSN).

Hlavní vizí AU je to, že Afrika se stane integrovaným, prosperujícím a mírovým kontinentem, který bude řízen vlastními občany a ve světě bude vystupovat jako dynamický a silný kontinent. Tato vize nového vzhledu Afriky bude plně uskutečňována na základě trvalého boje a dlouhodobého úsilí. AU přemístila svůj důraz z pomoci osvobozeneckých hnutí bývalých afrických kolonií a apartheidu a začala směřovat svou pomoc na vývoj a sjednocení Afriky (AU 2014).

4.2 Použitá metodika a data

Pro posouzení vztahu vybraných proměnných a úrovně HDP/obyvatele byla použita korelační analýza. Jako výchozí data pro tuto analýzu byly použity údaje ze Světové banky, Central Intelligence Agency (CIA) a z UNDP, rozvojového programu OSN.

Korelace znázorňuje vztah dvou proměnných. U ordinálních proměnných lze korelační spojitost vypočítat podobně jako u proměnných číselných nebo díky tzv. neparametrické korelace. Vzájemná souvislost mezi oběma proměnnými je vyjádřena pomocí korelačního koeficientu. Jestliže je spojitost několika proměnných sledována současně, využita je

korelační matice, v níž se nachází korelační koeficienty přehledně uspořádány. Každé jednotce odpovídá jeden korelační vztah, lépe řečeno koeficient, pro dvě určité proměnné, jak uvádí Kozel, Mynářová, Svobodová (2011).

Korelační analýza vyhodnocuje především sílu vzájemného vztahu, aniž by se snažila odhalit příčiny či následky tohoto vztahu. Pro vyjádření intenzity vztahu dvou ukazatelů se většinou používá Pearsonův korelační koeficient, který dosahuje hodnot z intervalu (-1;1). Jestliže nejsou hodnoty obou ukazatelů závislé, korelační koeficient bude blízký nule, naopak čím je absolutní hodnota tohoto koeficientu vyšší, tím je spojitost těchto dvou proměnných výraznější (Tichá a kol. 2013).

4.3 Deskriptivní statistika vybraného vzorku zemí

Pro srovnání kvality života vybraného vzorku zemí byl použit Index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI). Jak uvádí Čeledová a Čevela (2010), jedná se o ukazatele, který srovnává nejen kvalitu života, ale také stupeň modernizace jednotlivých zemí. Tento index se skládá ze tří částí, kterými jsou hrubý domácí produkt na obyvatele, index očekávané délky života a index vzdělanosti. HDI nabývá hodnot mezi 0-1, kdy nejvyspělejšímu státu bývá přidělena hodnota blízká 1.

Z hlediska velikosti HDI lze státy rozřadit do čtyř skupin, jak uvádí UNDP (2013):

- HDI 0,8 – 1 = very high
- HDI 0,7 – 0,8 = high
- HDI 0,5 – 0,7 = medium
- HDI 0,3 – 0,5 = low human development

Tabulka č. 4.1: Extrémy HDI v rámci AU

	Země	HDI celkem
MAX	Seychely	0,806
	Libye	0,769
	Mauricius	0,737
MIN	Niger, Demokratická republika Kongo	0,304
	Mosambik	0,327
	Čad	0,340

Zdroj: UNDP (2012b), vlastní zpracování

V případě kvality lidského rozvoje lze uvést, že jedinou zemí mezi AU s vysokou úrovní lidského rozvoje jsou Seychely. Mezi státy se střední úrovní lidského rozvoje je zařazena Libye a Mauricius. Naopak s nejnižší kvalitou lidského rozvoje se potýká Niger, Demokratická republika Kongo, nebo také Mosambik a Čad.

Tabulka č. 4.2: Extrémy HDI-zdraví v rámci AU

	Země	HDI-zdraví
MAX	Libye	0,867
	Tunisko	0,863
	Kapverdy	0,856
MIN	Sierra Leone	0,444
	Rovníková Guinea	0,450
	Demokratická republika Kongo, Lesotho	0,453

Zdroj: UNDP (2012a), vlastní zpracování

Z hlediska průměrné očekávané délky života při narození je na tom nejlépe Libye, Tunisko a Kapverdy. S nejnižší mírou průměrné očekávané délky života při narození se potýká Sierra Leone, Rovnicková Guinea, Demokratická republika Kongo a Lesotho.

Tabulka č. 4.3: Extrémy HDI-vzdělanost v rámci AU

	Země	HDI-vzdělanost
MAX	Gabon	0,611
	Mauricius	0,570
	Jižní Afrika	0,558
MIN	Niger	0,107
	Burkina Faso	0,125
	Čad	0,126

Zdroj: UNDP (2013), vlastní zpracování

Největší podíl gramotného obyvatelstva a kombinovaný podíl lidí z určité věkové skupiny navštěvující prvních tří školní stupně má Gabon, hned poté je to Mauricius a Jižní Afrika. Nejnižší Index vzdělanosti má Niger, Burkina Faso a Čad.

Tabulka č. 4.4: Extrémy HDI-příjmy v rámci AU

	Země	HDI-příjmy
MAX	Seychely	0,800
	Rovníková Guinea	0,794
	Libye	0,727
MIN	Demokratická Republika Kongo	0,171
	Zimbabwe	0,213
	Libérie	0,232

Zdroj: UNDP (2012c), vlastní zpracování

Z hlediska hmotné životní úrovně, která je vyjádřena pomocí ukazatele HDP/obyvatele v USD v přepočtu na paritu kupní síly se na prvním místě umístily Seychely, Rovníková Guinea o několik tisíců na místě druhém a na třetím Libye. Mezi tři země s nejnižší hmotnou životní úrovní patří Demokratická republika Kongo, Zimbabwe a Libérie.

4.4 Vztah geografických ukazatelů a ekonomické úrovně vybraných zemí

První podkapitola s názvem proměnné se věnuje popisu geografických proměnných. Ostatní podkapitoly jsou zaměřeny na aplikaci korelační analýzy a následné vyhodnocení výsledků.

4.4.1 Proměnné

Základní proměnná

Při realizaci korelační analýzy byla jako základní proměnná stanovena úroveň HDP/obyvatele v USD přepočtená podle parity kupní síly, která byla porovnána s ostatními proměnnými.

Ekonomická úroveň je posuzována podle míry HDP/obyvatele. Hodnoty HDP/obyvatele v USD pro rok 2011 přepočtené v paritě kupní síly obsahuje příloha 1. Základní proměnná HDP/obyvatele bude zkoumána ve vztahu ke geografickým proměnným uvedeným v tabulce č. 4.5.

Jestliže jsou země porovnány na základě velikosti HDP/obyvatele v USD, jak je vidět v příloze 1, tak nejvyšší hodnoty 29 327 dosahuje Rovníková Guinea. Druhou a třetí zemí s nejvyšším HDP/obyvatele jsou Seychely (25 653 USD) a Botswana (15 325 USD).

Průměrná hodnota HDP/obyvatele těchto zemí činí 4 256 USD. Tudiž velikost HDP/obyvatele je jak v Rovníkové Guineji, na Seychelách i v Botswaně vysoce nadprůměrná. Nejnižších hodnot pak dosahují Demokratická republika Kongo, Zimbabwe a Eritrea.

Proměnné

Do skupiny nezávislých proměnných patří geografické ukazatele, které jsou podrobněji popsány v tabulce č. 4.5.

V tabulce č. 4.5 jsou uvedeny veškeré použité proměnné, které jsou použity pro srovnání s ekonomickou úrovní v jednotlivých zemích. Tabulka obsahuje jak zkratky ukazatelů, tak jejich celé názvy, popis jednotlivých ukazatelů a zdroje, ze kterých byly čerpány.

Tabulka č. 4.5: Proměnné

Ukazatel	Název	Zdroj	Popis ukazatele
HDP/obyvatele (USD přepočtené podle parity kupní síly)	Hrubý domácí produkt na obyvatele	World Bank, Central Intelligence Agency	Součet hrubé přidané hodnoty všech výrobců v hospodářství, plus veškeré daně produktů a mínus veškeré subvence, které nejsou zahrnuty v hodnotě produktu.
Sladkovodní zdroje/obyvatele (m ³)	Vnitřní sladkovodní obnovitelné zdroje na obyvatele	World Bank	Jedná se o vnitřní obnovitelné zdroje v zemi, kterými jsou interní říční toky a podzemní vody z dešťových srážek, přepočtené na obyvatele.
(% spotřeby v zemědělství z celkové spotřeby sladkovodních zdrojů)	Sladkovodní spotřeba v zemědělství	World Bank	Roční spotřeba sladkovodních zdrojů v zemědělství a průmyslu zahrnuje celkovou spotřebu potřebnou pro zavlažování a živočišnou výrobu a pro přímé průmyslové využití.
(% spotřeby v průmyslu z celkové spotřeby sladkovodních zdrojů)	Sladkovodní spotřeba v průmyslu	World Bank	
(% spotřeby v domácnostech z celkové spotřeby sladkovodních zdrojů)	Sladkovodní spotřeba v domácnostech	World Bank	Roční spotřeba domácností zahrnuje použití pitné vody, komunální využití nebo dodávky pro veřejné služby, obchodní zařízení a domovy.
(% z celkového počtu venkovského obyvatelstva)	Přístup venkovského obyvatelstva k lepším vodním zdrojům	World Bank	Přístup k lepším přírodním zdrojům je vyjádřen procentem skupiny obyvatelstva s lepším zdrojem pitné vody. Kromě pitné vody tento ukazatel zahrnuje také zlepšené hygienické úpravy vodních zdrojů (veřejné kohoutky, studny apod.).
(% z celkového počtu městského obyvatelstva)	Přístup městského obyvatelstva k lepším vodním zdrojům	World Bank	
Zemědělská půda (% z výměru půdy)	Velikost zemědělské půdy v % z celkového výměru půdy	World Bank	Zemědělská půda se vztahuje k podílu půdy, která je používána jako orná půda na základě trvalých kultur a v rámci stálých pastvin.

Ukazatel	Název	Zdroj	Popis ukazatele
Ø roční srážky (mm)	Průměrné roční srážky v mm	World Bank	Roční průměrné množství srážek na určitém území. Srážky jsou popsány jako jakýkoliv druh vody spadlý z mraku, ať už v kapalném, nebo pevném stavu.
(% z celkového počtu městského obyvatelstva)	Přístup městského obyvatelstva k lepším sanitárním zařízením	World Bank	Přístup k lepším sanitárním zařízením vyjadřuje procento populace s vylepšenými hygienickými a sanitárními zařízeními.
(% z celkového počtu venkovského obyvatelstva)	Přístup venkovského obyvatelstva k lepším sanitárním zařízením	World Bank	

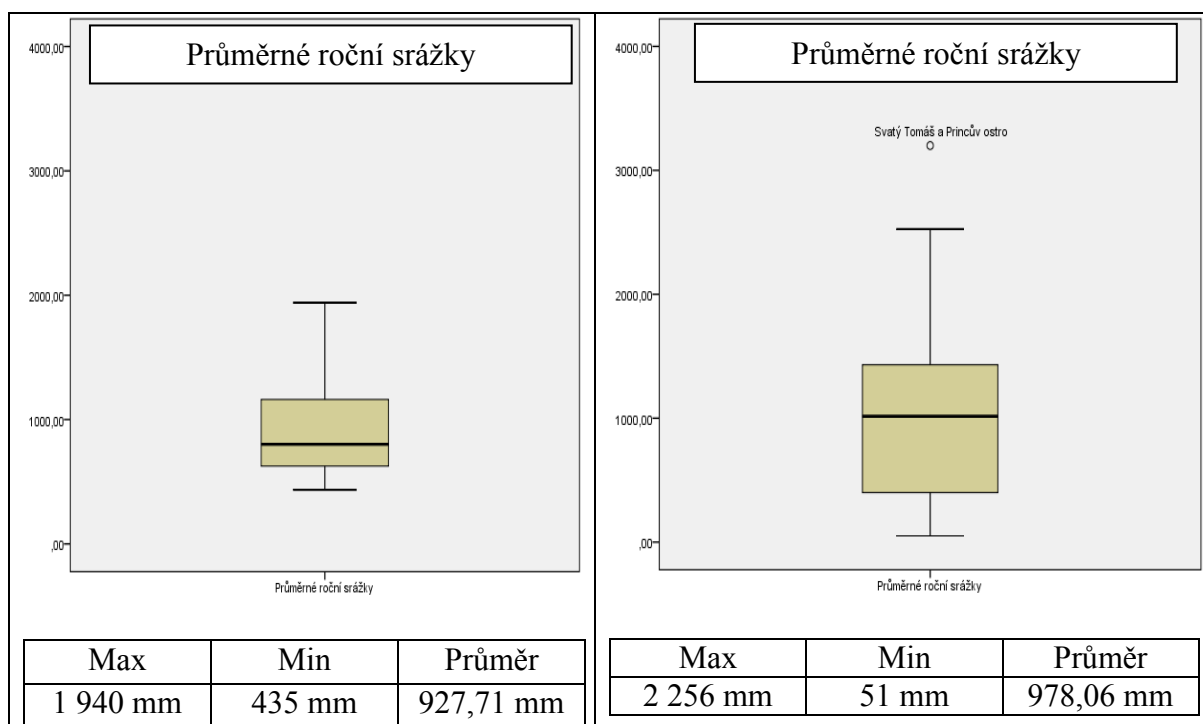
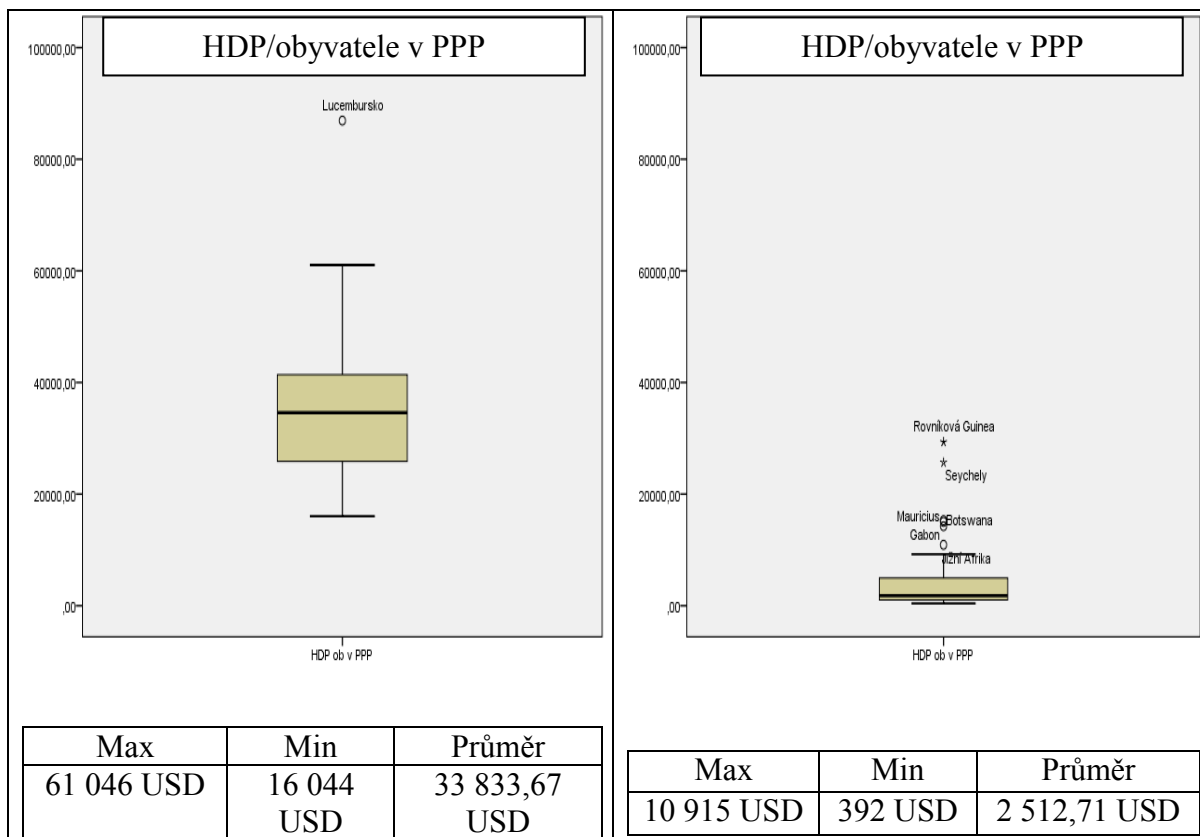
Zdroj: World Bank (2014a, 2014b, 2014c, 2014d), UNDP (2013, 2014a, 2014b, 2014c), vlastní zpracování

Komparace vybraných ukazatelů zemí OECD a AU

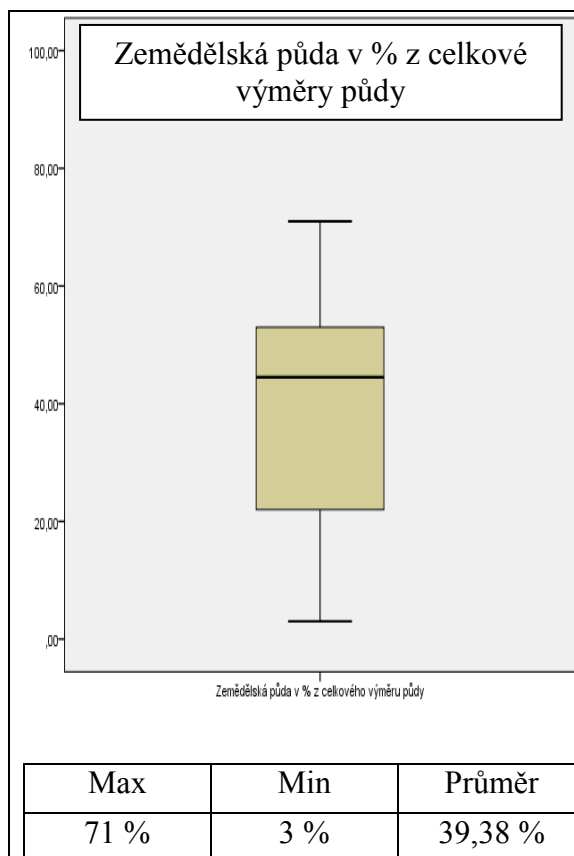
Tato podkapitola je zaměřena na porovnání čtyř geografických ukazatelů mezi státy AU a OECD pro rok 2011.

OECD

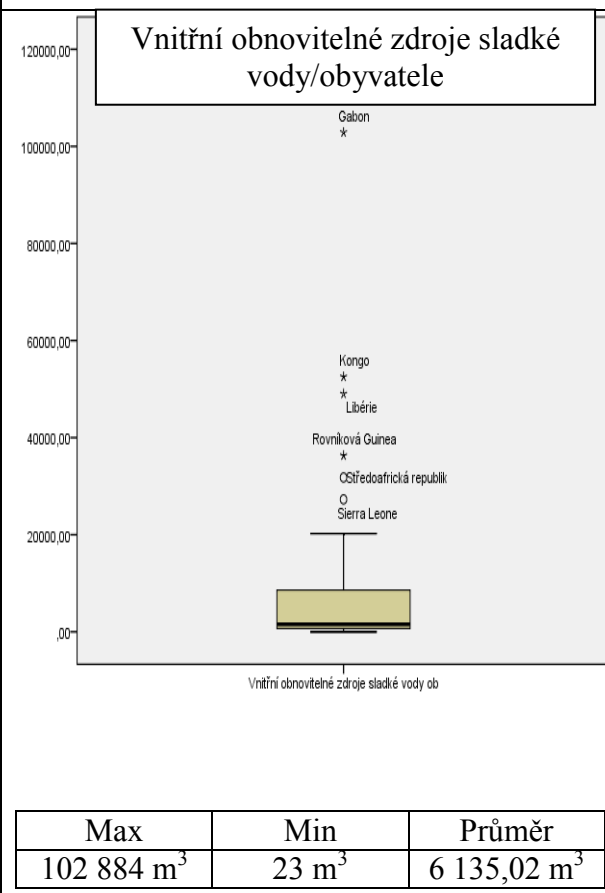
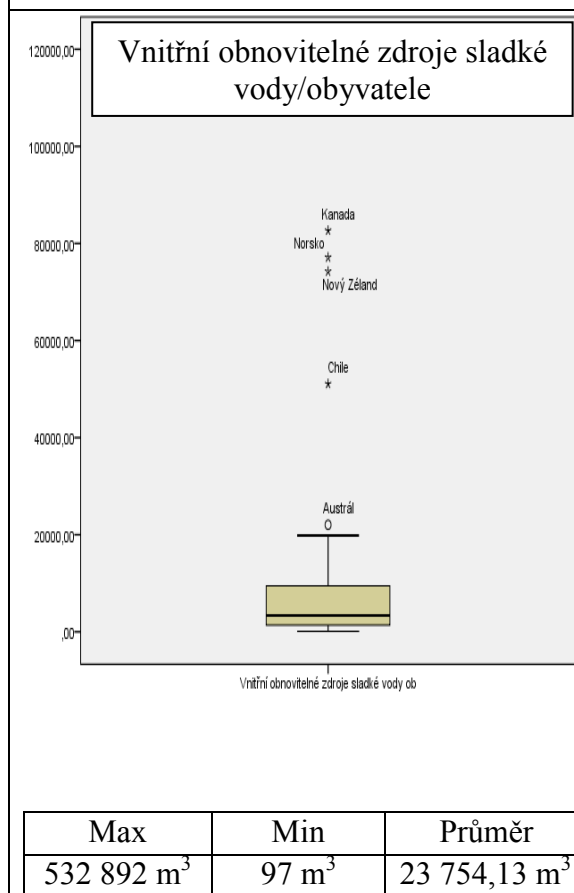
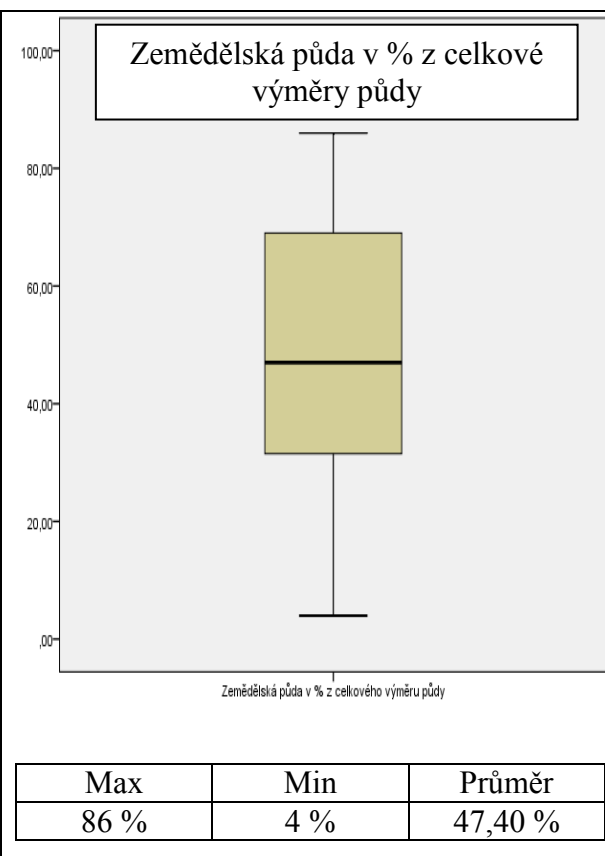
AU

OECD

AU

Z hlediska velikosti HDP/obyvatele (ekonomické úrovně země) je vidět, že v případě zemí OECD pouze Lucembursko vykazuje extrémní hodnoty. Ekonomická úroveň zemí AU se většinou pohybuje blízko průměrné hodnoty, výjimkami však jsou Rovnická Guinea, Seychely, Mauricius, Botswana, Gabon a Jižní Afrika. V porovnání zemí OECD a AU je patrný rozdíl ekonomické úrovně, kdy země OECD disponují mnohem vyšší ekonomickou úrovní.

Z hlediska výskytu průměrných ročních srážek v zemích OECD je rozptyl množství průměrných ročních srážek menší v porovnání se státy AU. V zemích AU spadne v průměru ročně o něco více srážek než v zemích OECD. V zemích AU je patrná vyšší rozdílnost výskytu srážek u jednotlivých zemí. Podle hodnoty průměru jsou si státy OECD a AU na základě tohoto ukazatele podobné.

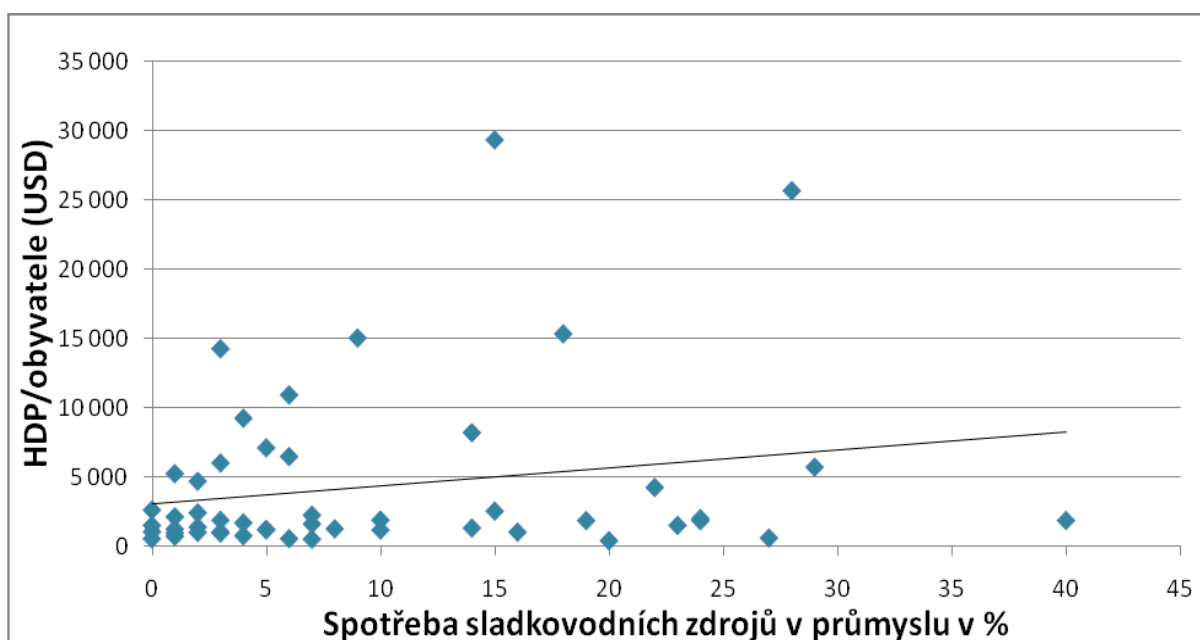
Země AU mají v průměru vyšší podíl zemědělské půdy (47,40 % vs. 39,38 % zemí AU), rozdíly ve vybavenosti zemědělskou půdou nejsou u zemí OECD tak velké jako mezi zeměmi AU.

Rozptyl hodnot vnitřních obnovitelných zdrojů sladké vody v zemích OECD a AU se pohybuje většinou okolo mediánu, avšak jak v zemích OECD, tak v zemích AU tyto vzorky vykazují čtyři extrémní hodnoty a jednu odlehlou. V obou případech většina zemí disponuje s vysokou zásobou zdrojů sladké vody.

4.4.2 Korelace mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v průmyslu a ekonomickou úrovní zemí AU

Zemí s největší mírou spotřeby sladkovodních zdrojů v průmyslu je Lesotho (40 %), dále následuje Angola (29 %) a Seychely (28 %). Naopak mezi země, které v rámci průmyslu sladkovodní zdroje vůbec nevyužívají, patří Džibutsko, Eritrea, Etiopie a Tanzanie, jak je vidět v příloze 2.

Graf č. 4.1: Vztah spotřeby sladkovodních zdrojů v průmyslu (%) a HDP/obyvatele (USD)

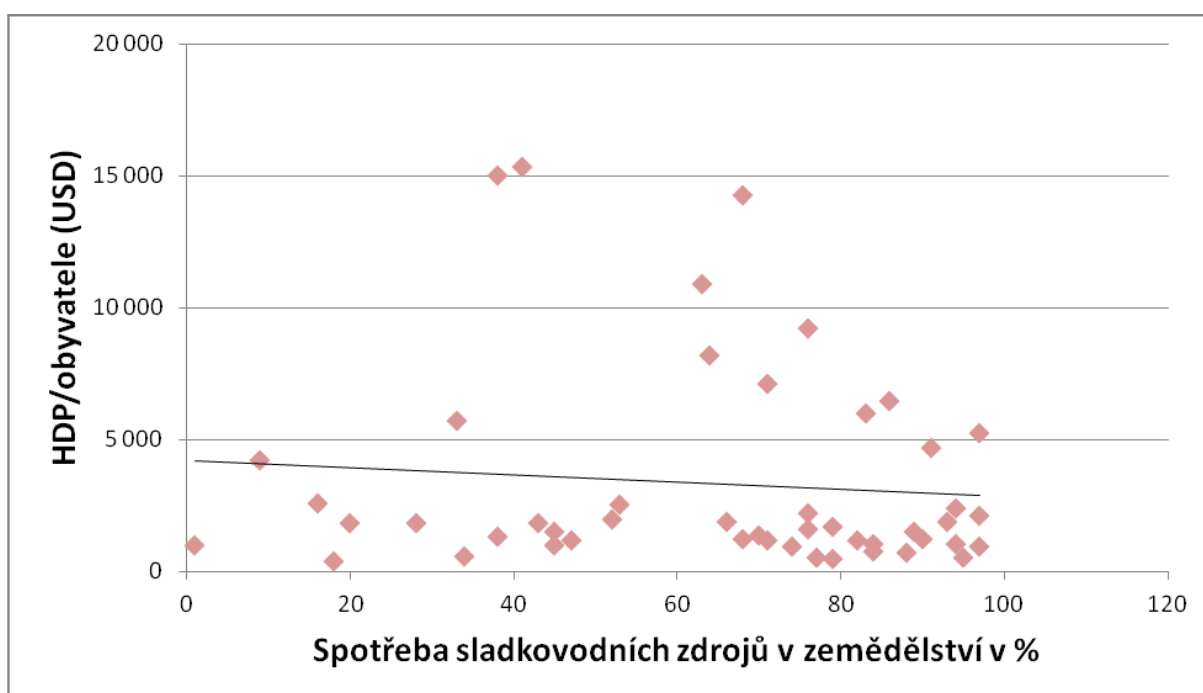
Zdroj: Central Intelligence agency (2014), World Bank (2014a, 2014c), vlastní zpracování

Rostoucí spotřeba sladkovodních zdrojů pro přímé průmyslové užití pravděpodobně vede k pokroku v rámci sekundárního sektoru, a tudíž podporuje také růst ekonomické úrovně. Avšak v tomto grafu činí hodnota Pearsonova koeficientu 0,203. Z toho vyplývá, že mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v průmyslu a ekonomickou úrovní nebyl prokázán za pomoci korelační analýzy vzájemný vztah.

4.4.3 Korelace mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v zemědělství a ekonomickou úrovní zemí AU

Na základě extrémních hodnot, které mohou zkreslit výsledky analýzy, byla ze vzorku zemí vyloučena Rovnická Guinea a Seychely. Z hlediska spotřeby sladkovodních zdrojů v zemědělství se na první příčce nachází Súdán a Svazijsko ze 97 %. Druhé místo pak obsazuje Eritrea (95 %) a třetí Etiopie (94 %). Nejhuř na tom je Kongo (6 %), Džibutsko (16 %) a Demokratická republika Kongo (18 %), viz příloha 2.

Graf č. 4.2: Vztah spotřeby sladkovodních zdrojů zemědělství (%) a HDP/obyvatele (USD)

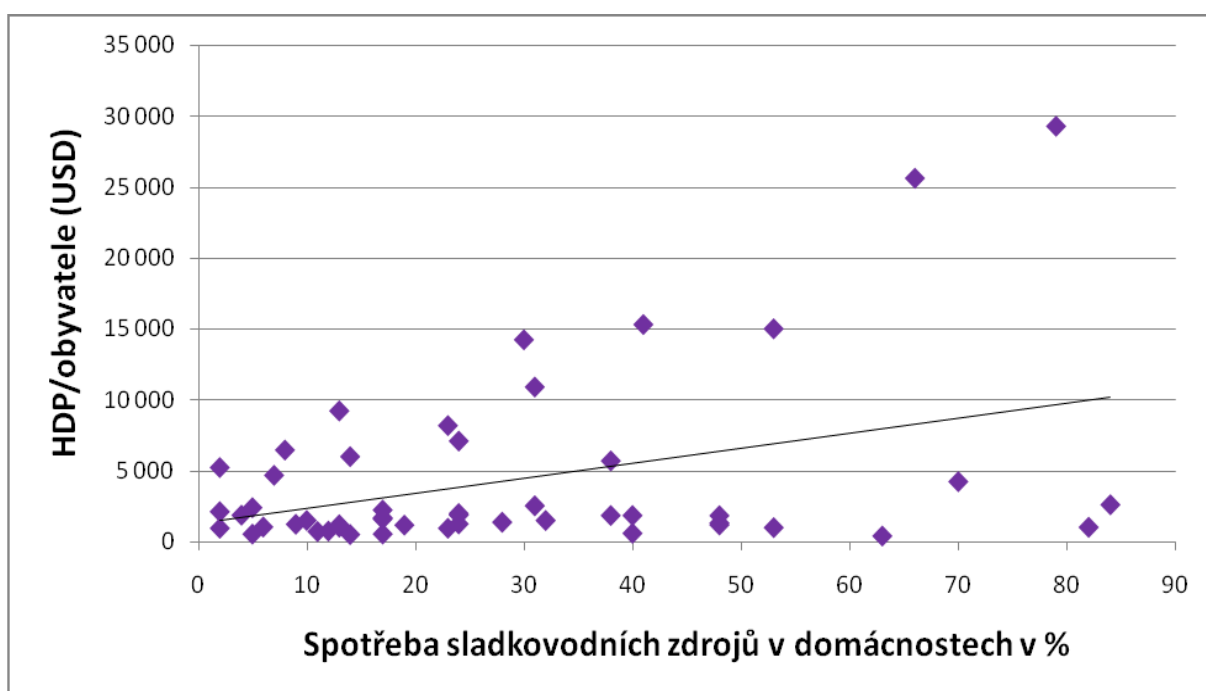
Zdroj: Central Intelligence agency (2014), World Bank (2014a, 2014c), vlastní zpracování

Zvyšující se spotřeba sladkovodních zdrojů v zemědělství zřejmě vede k poklesu ekonomické úrovně vybraných zemí. Je vidět, že ani vyšší spotřeba vody pro zavlažování nebo živočišnou výrobu není natolik přínosná, aby vedla ke zvýšení ekonomické úrovně v jednotlivých zemích. Pomocí Pearsonova koeficienta byla zjištěna hodnota $-0,094$, tudíž v případě této korelace nebyla prokázána vzájemná závislost mezi vybranými proměnnými.

4.4.4 Korelace mezi spotřebou sladkovodních zdrojů v domácnostech a ekonomickou úrovní v zemích AU

Největší procento spotřeby sladkovodních zdrojů v domácnostech je v Džibutsku (84%), Středoafričké republice (82 %) a v Rovníkové Guinei (79 %). Nejnižších hodnot pak dosahuje se dvěma procenty Madagaskar, Súdán a Svazijsko a na další příčce nejnižších hodnot spotřeby sladkovodních zdrojů v domácnostech je Senegal (4 %), jak je uvedeno v příloze 2.

Graf č. 4.3: Vztah spotřeby sladkovodních zdrojů v domácnostech (%) a HDP/obyvatele (USD)

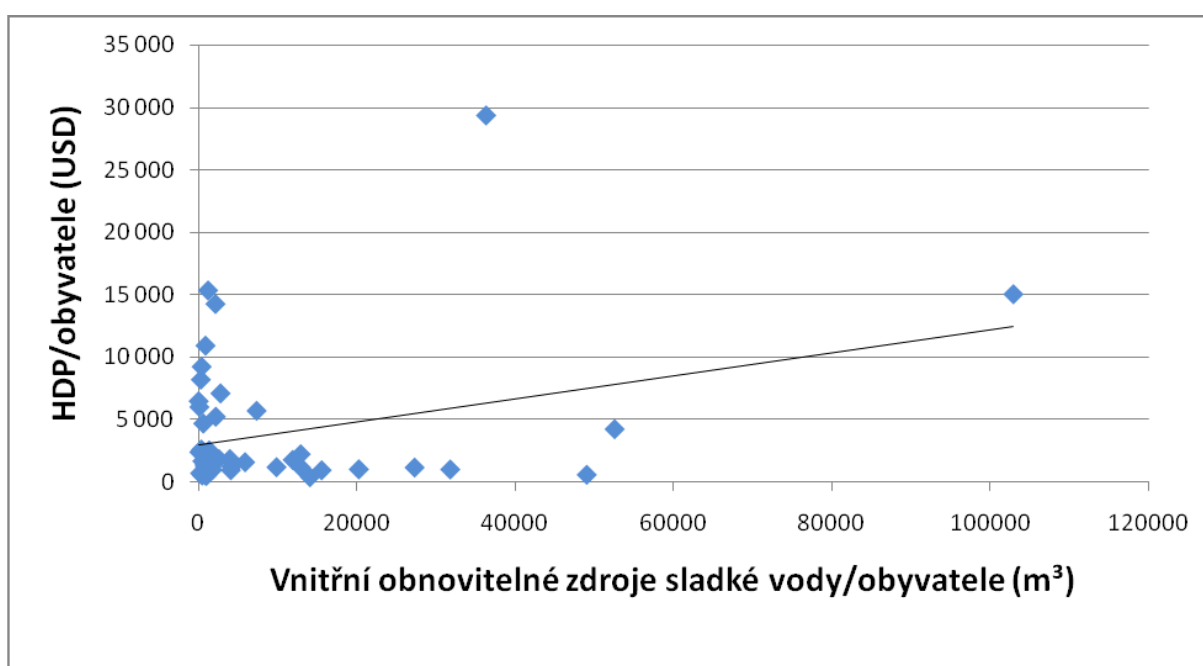
Zdroj: Central Intelligence Agency (2014), World Bank (2014a, 2014c), vlastní zpracování

Roční spotřeba domácností jež zahrnuje využití pitné vody, komunální použití nebo dodávky pro veřejné služby a obchodní zařízení může pozitivně působit na růst ekonomické úrovně, z čehož lze vyvodit, že oblasti nacházející se v lepších životních podmínkách a s lepším přístupem pitné vody jsou produktivnější. Nicméně korelační analýza těchto dvou proměnných na základě Pearsonova koeficientu, jehož hodnota činí 0,383, nevykazuje pro tento soubor zemí silný vzájemný vztah.

4.4.5 Korelace mezi vnitřními obnovitelnými sladkovodnými zdroji na obyvatele a ekonomickou úrovní zemí AU

Jak je uvedeno v příloze 2, s největším množstvím vnitřních obnovitelných zdrojů na obyvatele disponují Gabon (102 884), Libérie (49 023) a Rovnicková Guinea (36 313). Nejmenší množství vnitřních obnovitelných zdrojů má Egypt (23), Mauritánie (108) a Libye (115).

Graf č. 4.4: Vztah zásob vnitřních obnovitelných zdrojů sladké vody/obyvatele (m³) a HDP/obyvatele (USD)

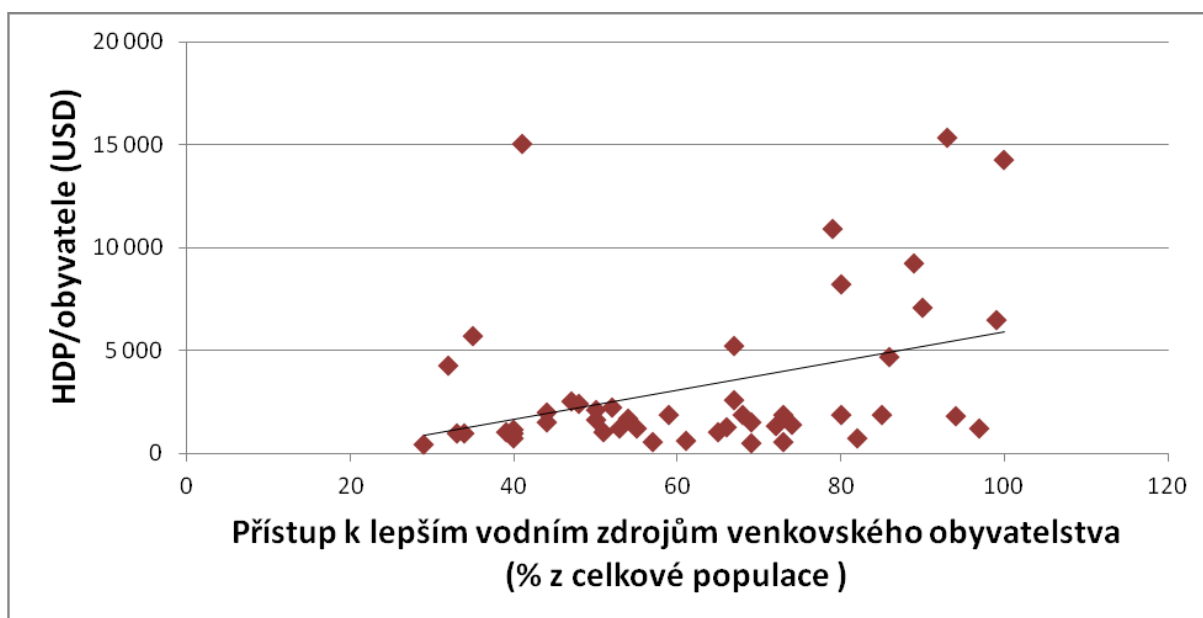
Zdroj: Centra Intelligence Agency (2014), World Bank (2014a, 2014c), vlastní zpracování

Lze říci, že rostoucí počet říčních toků, podzemních vod z dešťových srážek přepočtený na obyvatele v m³ má pozitivní vliv na velikost HDP/obyvatele, tudíž na ekonomickou úroveň. Proto byla v tomto případě pomocí Pearsonova koeficientu zjištěna hodnota 0,317, a tudíž korelační analýza tohoto vzorku zemí prokázala mezi proměnnými velmi slabou přímou závislost.

4.4.6 Korelace mezi přístupem k lepším vodním zdrojům pro venkovské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU

Z vybraného vzorku zemí byla kvůli extrémním hodnotám, které mohou ovlivnit korelační analýzu, vyloučena Rovnicková Guinea a Seychely. Nejlepší přístup k lepším vodním zdrojům pro venkovské obyvatelstvo, jak je uvedeno v příloze 3, má Mauricius (100 %), poté Egypt (99 %) a Komory (97 %). S nejtěžší dostupností přírodních zdrojů se potýkají obyvatelé v Demokratické republice Kongo (29 %), v Kongu (32 %) a na Madagaskaru (34 %).

Graf č. 4.5: Vztah přístupu k lepším vodním zdrojům pro venkovské obyvatelstvo (% z celkové populace) a HDP/obyvatele (USD)

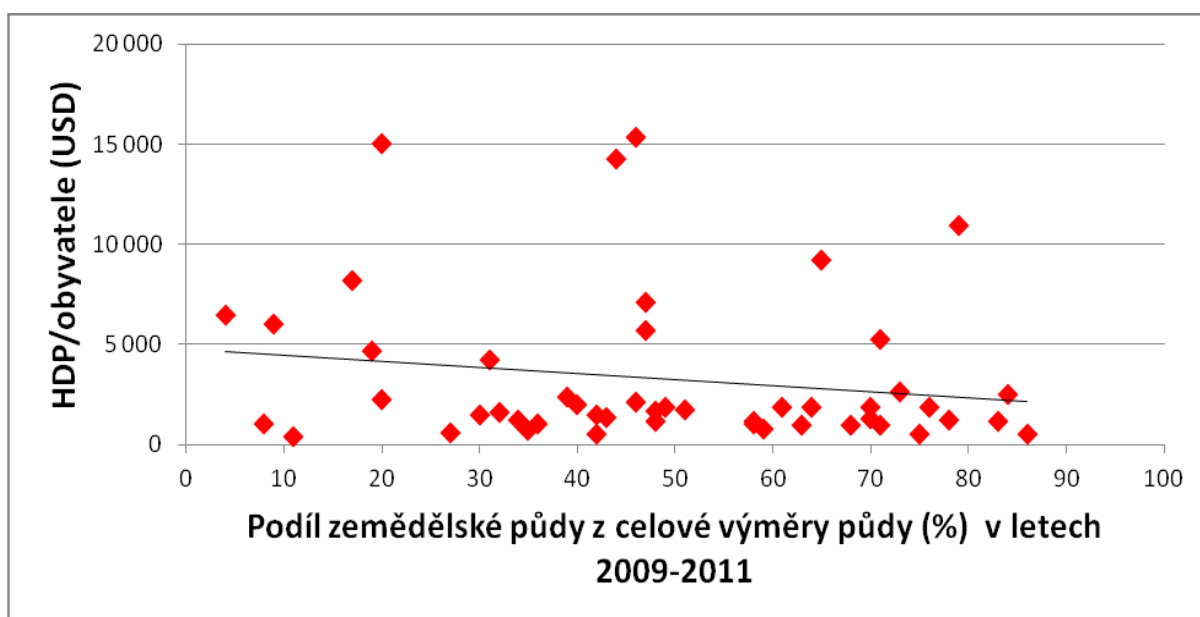
Zdroj: Central Intelligence Agency (2014), World Bank (2014a, 2014c), vlastní zpracování

Jelikož v zemích AU není pitná voda tak volně dostupná jako v zemích EU, tak rostoucí využití přírodních zdrojů venkovským obyvatelstvem, především pitné vody může mít pozitivní dopad na velikost ekonomické úrovně. Z tohoto grafu je patrné, že mezi proměnnými existuje slabá přímá vzájemná závislost. Což potvrzuje také Pearsonův koeficient s hodnotou 0,373.

4.4.8 Korelace mezi podílem zemědělské půdy a ekonomickou úrovní zemí AU

Z důvodu zkrácení korelační analýzy byla ze vzorku zemí vyloučena Rovnicková Guinea a Seychely. Příloha 2 informuje o podílu zemědělské půdy, největší podíl této půdy má Burundi (86 %), Nigérie (84 %) a Komory (83 %). Naopak nejmenší podíl zemědělské půdy vlastní Egypt (4 %), Středoafriická republika (8 %) a Libye (9 %).

Graf č. 4.7: Vztah podílu zemědělské půdy z celkové výměry půdy (%) a HDP/obyvatele (USD)

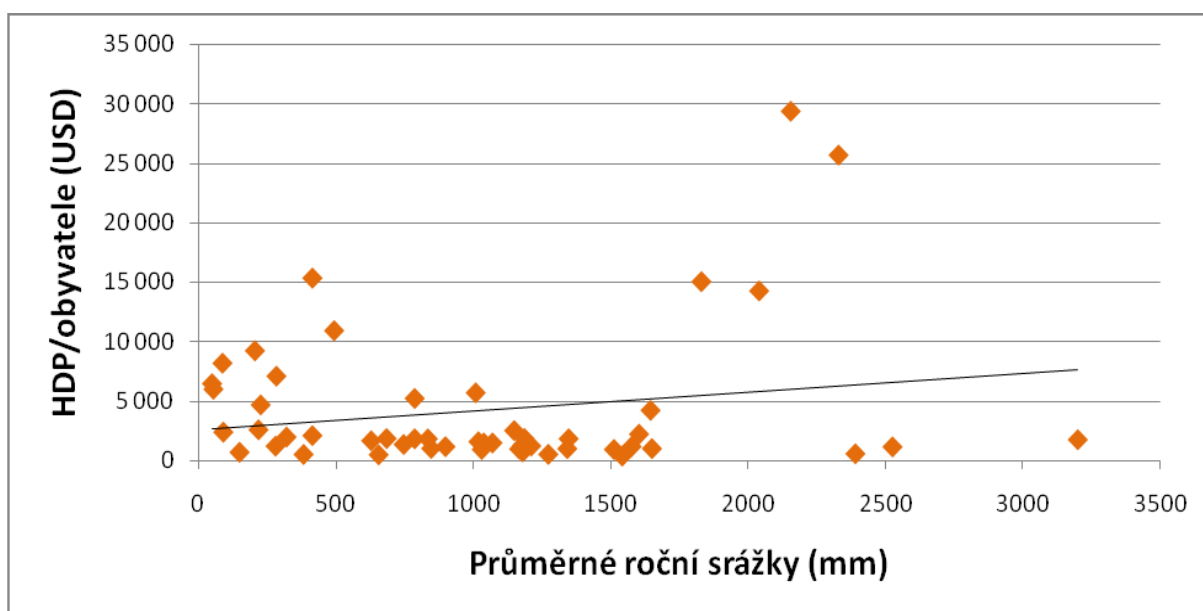
Zdroj: Central Intelligence Agency (2014), World Bank (2014a, 2014b), vlastní zpracování

Zvyšování podílu zemědělské půdy vypovídá o tom, že se jedná o agrární společnosti, které svou produkci sice rozšiřují, ale brzdí tak rozvoji ekonomické úrovně zemí AU. V souboru těchto zemí nebyl prokázán vzájemný vztah mezi ukazateli HDP/obyvatele (USD) a podílem zemědělské půdy z celkové výměry půdy (%). O tomto neprokázaném vztahu vypovídá také Pearsonův koeficient a jeho hodnota $-0,174$.

4.4.9 Korelace mezi výší průměrných ročních srážek a ekonomickou úrovní zemí AU

V průměru za rok spadne největší množství srážek na Svatém Tomáši a Princově ostrově (3 200 mm), v Sierra Leone (2 526 mm), v Libérii (2 391 mm) a v Rovníkové Guinei (2 156 mm). Nejhůře na tom s průměrnými ročními srážkami je Egypt (51 mm), Libye (56 mm) a Alžírsko (89 mm), jak je uvedeno v příloze 3.

Graf č. 4.8: Vztah průměrných ročních srážek (mm) a HDP/obyvatele (USD)

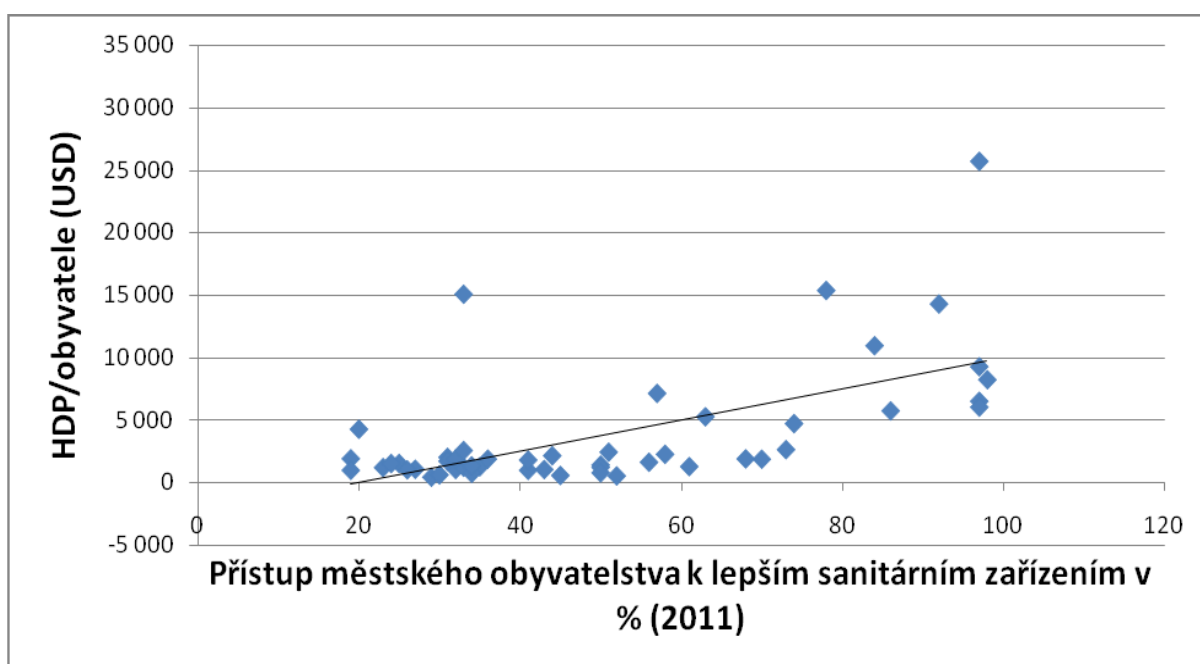
Zdroj: Central Intelligence Agency (2014), World Bank (2014a, 2014b), vlastní zpracování

Lze předpokládat, že s rostoucím výskytem srážek během roku, půda je úrodnější a bohatší na produkty, což pozitivně působí na ekonomickou úroveň. A tím je také vyšší HDP/obyvatele. Nicméně hodnota Pearsonova koeficient pro tyto dva ukazatele činí 0,188. Tudiž mezi těmito dvěma porovnávanými ukazateli nebyla pro vybraný vzorek zemí prokázána vzájemná závislost.

4.4.10 Korelace mezi přístupem k lepším sanitárním zařízením pro městské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU

Z hlediska přístupu k lepším sanitárním zařízením je na tom nejlépe, jak je uvedeno v příloze 3, městské obyvatelstvo z Alžírsko (98 %) a s hodnotou 97 % městské obyvatelstvo z Egypta, Seychel, Libye a Tuniska. Mezi městské obyvatelstvo s poměrně horším přístupem k sanitárním zařízením patří obyvatelé z Ghany (19 %), Madagaskaru (19 %) a Konga (20 %).

Graf č. 4.9: Vztah přístupu k lepším sanitárním zařízením pro městské obyvatelstvo (% z celkové městské populace) a HDP/obyvatele (USD)

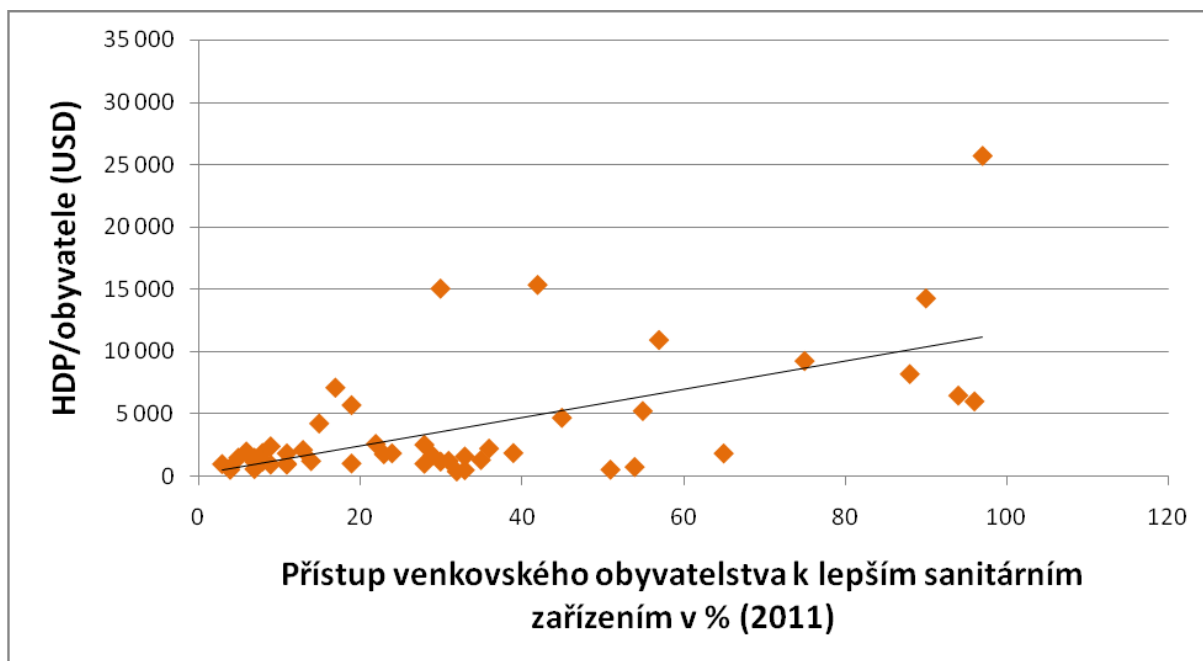
Zdroj: Central Intelligence Agency (2014), World Bank (2014a, 2014d), vlastní zpracování

Rostoucí procento městské populace, které má přístup k lepším a dokonalejším hygienickým a sanitárním zařízením dostane kvalitnější zdravotní péči, což může vést k prodloužení naděje dožití. Veškeré tyto faktory pak pozitivně působí na ekonomickou úroveň. Což dokazuje Pearsonův koeficient, který vykazuje hodnotu 0,611, na jehož základě byla mezi vybranými proměnnými pro tento soubor zemí prokázána střední přímá vzájemná závislost.

4.4.11 Korelace mezi přístupem k lepším sanitárním zařízením pro venkovské obyvatelstvo a ekonomickou úrovní zemí AU

V případě přístupu k lepším sanitárním zařízením pro venkovské obyvatelstvo se na nejlepších pozicích umístily Seychely (97 %), Libye (96 %) a Egypt (94 %). Nejnižšího procenta v tomto případě dosahuje Togo (3 %), Niger (4 %) a Eritrea (4 %), viz příloha 3.

Graf č. 4.10: Vztah přístupu k lepším sanitárním zařízením pro venkovské obyvatelstvo (% z celkové venkovské populace) a HDP/obyvatele (USD) pro rok 2011

Zdroj: Central Intelligence Agency (2014), World Bank (2014), vlastní zpracování

Stejně jako v předchozím grafu platí, že lepší a dokonalejší hygienická a sanitární zařízení dostupná pro venkovské obyvatelstvo, mohou vést ke zvýšení zdravotní péče a následně k prodloužení naděje dožití. Veškeré tyto faktory pak pozitivně působí na ekonomickou úroveň. Korelační koeficient těchto dvou proměnných nabývá hodnoty 0,614. Z toho je zřejmé, že mezi ukazateli byla pro vybraný vzorek zemí prokázána střední přímá vzájemná závislost.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vyhodnotit, zda mohou mít geografické podmínky vliv na ekonomický rozvoj vybraných zemí.

Bakalářská práce byla rozčleněna na tři hlavní kapitoly. V úvodní části této práce bylo prokázáno, že geografické podmínky hrály důležitou roli především při vzniku prvních civilizací a jejich osídlování Země. Rozmístění obyvatelstva bylo podmíněno přírodními podmínkami, kdy většina obyvatel byla koncentrována především do údolí úrodných řek. V případě nepříznivých vlivů geografických podmínek byly zmíněny následky vysokých horkých teplot, které vedou k šíření nepříznivých životních forem člověku.

Druhá část této práce prokázala, že klíčovým prvkem ekonomického rozvoje je především technologický pokrok, a že geografické podmínky měly vliv na rozmístění obyvatel a na institucionální charakteristiky společnosti v minulosti. Bylo prokázáno, že i přes objevení nalezišť nerostného bohatství se mohou státy potýkat s pastí přírodních zdrojů, a že nová naleziště nerostného bohatství nemusí vždy vést k ekonomickému růstu. Ve vztahu lidského kapitálu a geografických podmínek byla spatřena souvislost s populačním růstem, úmrtností, úrovní a růstem příjmů obyvatel. Geografické podmínky se také projevíly v období kolonizace, kdy se staly rozhodujícím faktorem při výběru kolonizovaných oblastí.

V třetí kapitole byly komparovány čtyři ukazatele mezi státy OECD a Africké unie. Bylo provedeno srovnání těchto ukazatelů, ze kterého vyplynulo, že z hlediska ekonomické úrovně jsou na tom mnohem lépe státy OECD, země Africké unie pak disponují mnohem větším množstvím zemědělské půdy. V případě zbylých proměnných jsou si průměrné hodnoty obou vzorků zemí velice podobné, avšak rozptyl hodnot se liší.

Korelační analýza vybraných proměnných prokázala, že v současné době nemají přírodní ukazatele tak významný vliv na ekonomickou úroveň zemí, jak tomu bylo v minulosti. Hlavním zdrojem růstu ekonomické úrovně je především technologický rozvoj a zásahy lidské práce do hospodářství, což ukazuje korelační analýza vztahu přístupu venkovského a městského obyvatelstva k lepším sanitárním zařízením a ekonomické úrovně vybraných zemích. Tato analýza prokazuje, že rostoucí úroveň hygieny, založená především na technologickém pokroku, vede k růstu ekonomické úrovně.

Seznam použité literatury

ACEMOGLU, Daron et al., 2001. The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*. December 2001, vol. 91, no. 5, pp. 1369-1401. ISSN 0002-8282.

ACEMOGLU, Daron et al., 2002. Reversal of fortune: Geography and Institutions in the Making of Themodernworld Income Distribution. *The Quarterly Journal of Economics*. November 2002, vol. 117, no. 4, pp. 1231-1294. ISSN 003-5533.

ACEMOGLU, Daron and S. JOHNSON, 2005. Unbundling institutions. *Journal of Political Economy*. October 2005, vol. 113, no. 5, pp. 949-995. ISSN 0022-3808.

ANTOŠOVÁ, Naděžda, 2006. *Globální problémy lidstva*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita. ISBN 80-248-1048-4.

ASHRAF, Q. and O. GALOR, 2013. The Out of Africa Hypothesis, Human Genetic Diversity and Comparative Economic Development. *The American Economic Review*. 2013, vol. 103, no. 1, pp. 1-46. ISSN 0002-8282.

AU, 2014. *AU in Nutshell* [online database]. Addis Abeba: AU, 2014 [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z <http://www.au.int/en/about/nutshell>

AUER, Raphael A., 2013. Geography, institutions, and the making of comparative development. *Journal of Economic Growth*. January 2013, vol. 18, pp. 179-215. ISSN 1381-4338.

BLACK, Robert E. et al., 2003. Where and Why are 10 Million Children Dying Every Year? *The Lancet*. June 2003, vol. 361, pp. 2226-2234. ISSN 0140-6736.

BLOOM, David E. et al., 1998. Geography, Demography, and Economic Growth in Africa. *Brookings Papers on Economic Activity*. 1998, vol. 2, pp. 207-295. ISSN 0007-2303.

CAMERON, Rondo, 1996. *Stručné ekonomické dějiny světa. Od doby kamenné do současnosti*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85865-21-1.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, 2014. *The World Factbook – GDP per capita (PPP)* [online database]. Washington, DC: CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, 2014 [cit. 1. 3. 2014].

Dostupné z <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2004.html>

COLLIER, Paul, 2009. *Miliarda nejchudších. Proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-010-7.

ČADIL, Jan, 2010. *Regionální ekonomie: Teorie a aplikace*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-191-8.

ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA, 2010. *Výchova ke zdraví: Vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3213-8.

DIAMOND, Jared M., 1997. *Guns, Germs and Steel: The Fate of Human Societies*. New York: W. W. Norton & Co. ISBN 0-393-31755-2.

FRANKEL, Jeffrey A. and ROMER David, 1999. Does Trade Cause Growth? *The American Economic Review*. June 1999, vol. 89, no. 3, pp. 379-399. ISSN 0002-8282.

GALLUP, John Luke, Jeffrey D. SACHS and Andrew D. MELLINGER, 1999. Geography and Economic Development. *International Regional Science Review*. August 1999, vol. 22, no. 2, pp. 179-232. ISSN 0160-0176.

HALL, Robert E. and Charles I. JONES, 1999. Why Do Some Countries Produce So Much More Output Per worker Than Others? *National Bureau of Economic Research*. May 1998, working paper no. 6564 114. ISSN 0898-2937.

IYIGUN, Murat F., 2002. *Geography, Demography, and Early Development*. [online]. St. Louis: Ideas Repec Organization, 29 August 2002 [cit. 15. 2. 2014].

Dostupné z <http://repec.org/res2002/Iyigun.pdf>.

JONES, Eric L., 2013. *The European Miracle. Environments, Economies and Geopolitics in the History of Europe and Asia. 3rd edition.* Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0 521 82094 4.

JUREČKA, Václav a kol., 2010. *Makroekonomie.* Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3258-9.

KAŠPAROVSKÝ, Karel, 2008. *Zeměpis I. v kostce pro SŠ.* Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-0586-7.

KOZEL, Roman, Lenka MYNÁŘOVÁ, Hana SVOBODOVÁ, 2011. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu.* Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3527-6.

KREMER, Michael, 1993. Population Growth and Technological Change: One Milion B. C. to 1990. *The Quarterly Journal of Economics.* August 1993, vol. 108, no. 3, pp. 681-716. ISSN 0033-5533.

KRUGMAN, Paul, 1991. Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy.* June 1991, vol. 99, no. 3, pp. 483-99. ISSN 0022-3808.

LANDES, David S., 2004. *Bohatství a bída národů. Proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí.* Praha: Nakladatelství BB/art. ISBN 80-7341-291-8.

MAJEROVÁ, Ingrid, 2008. *Rozvojové ekonomiky.* Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta. ISBN 978-80-7248-459-1.

MASTERS, William A. and Margaret S. MCMILLAN, 2001. Climate and Scale in Economic Growth. *Journal of Economic Growth.* September 2001, vol. 6, no. 3, pp. 167-186. ISSN 1381-4338.

MCNEILL, William H., 1998. *Plagues and Peoples.* New York: Anchor Books. ISBN 9780385121224.

NORDHAUS, William D., 1994. Climate and Economic Development: Climates Past and Climate Change Future. *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1993, The world bank*. March 1994, vol. 1. ISBN: 0-8213-2558-2.

PRITCHETT, Lant and Lawrence H. SUMMERS, 1996. Wealthier is Healthier. *The Journal of Human Resources*. Autumn 1996, vol. 31, no. 4, pp. 841-868. ISSN 0022-166x.

REDDING, Stephen and Anthony J. VENABLES, 2004. Economic Geography and International Inequality, *Journal of International Economics*. January 2004, vol. 62, no. 1, pp. 53-82. ISSN 0022-1996.

RODRIG, Dani et al., 2004. Institutions rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development. *Journal of Economic Growth*. June 2004, vol. 9, no. 2, pp. 131-165. ISSN 1381-4338.

SACHS, Jeffrey D., 2001. Tropical Underdevelopment. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*. February 2001, no. 8119. ISSN 0898-2937.

SCHULTZ, Paul T., 1999. Health and Schooling Investments in Africa. *Journal of Economic Perspectives*. 1999, vol. 13, no. 3, pp. 67-88. ISSN: 0895-3309.

VARADZIN, F. a kol., 2004. *Ekonomický rozvoj a růst*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-61-4.

WORLD BANK, 2014a. *Data: GDP per capita, PPP (current international \$)* [online database]. Washington DC: THE WORLD BANK, 2014 [cit. 27. 2. 2014].

Dostupné z <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>

WORLD BANK, 2014b. *World Development Indicators: Agricultural inputs* [online database]. Washington DC: THE WORLD BANK, 2014 [cit. 27. 2. 2014].

Dostupné z <http://wdi.worldbank.org/table/3.2>

WORLD BANK, 2014c. *World Development Indicators: Fresh water* [online database]. Washington DC: THE WORLD BANK, 201 [cit. 27. 2. 2014].

Dostupné z <http://wdi.worldbank.org/table/3.5>

WORLD BANK, 2014d. *World Development Indicators: Urbanization* [online database]. Washington DC: THE WORLD BANK, 2014 [cit. 27. 2. 2014].

Dostupné z <http://wdi.worldbank.org/table/3.12>

TICHÁ, M. a kol., 2013. *Průvodce psaním závěrečných prací (nejenom pro ekonomy)*. Ostrava: Institut vzdělávání SOKRATES. ISBN 978-80-86572-77-2.

UNDP, 2012a. *Health index* [online database]. New York: UNDP, 2012 [cit. 29. 2. 2014].

Dostupné z <https://data.undp.org/dataset/Health-index/9v27-i7ic>

UNDP, 2012b. *Human Development Index (HDI) value* [online database]. New York: UNDP, 2012 [cit. 29. 2. 2014].

Dostupné z <https://data.undp.org/dataset/Human-Development-Index-HDI-value/8ruz-shxu>

UNDP, 2012c. *Income index* [online database]. New York: UNDP, 2012 [cit. 29. 2. 2014].

Dostupné z <https://data.undp.org/dataset/Income-index/qt4g-yea9>

UNDP, 2013. *Human Development Report 2013, The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*. New York: UNDP. ISBN 978-92-1-126340-4.

WRIGLEY, Edward A. and Roger S. SCHOFIELD, 1989. *The Population History of England, 1541–1871: A Reconstruction*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0 521 35688.

Seznam zkratek

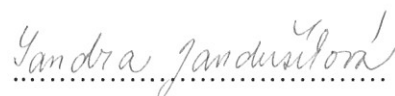
Zkratka	Význam zkratky	Anglický ekvivalent
AEC	Africké ekonomické společenství	African Economic Community
AU	Africká unie	African Union
CIA	Ústřední zpravodajské služby	Central Intelligence Agency
ECOSOCC	Hospodářská, sociální a kulturní rada	Economic, Social and Cultural Council
HDI	Index lidského rozvoje	Human Development Index
HDP	Hrubý domácí produkt	Gross Domestic Product
NEPAD	Nové partnerství pro africký rozvoj	New Partnership for Africa's Development
OAJ	Organizace africké jednoty	Organisation of African Unity
OSN	Organizace spojených národů	United Nations Organization
UNDP	Rozvojový program OSN	United Nations Development Programme

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 9. května 2014

Sandra Jandušíková